

Dr. Öğr. Ü. Abdullah ÇAKIR

Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Hitit University Faculty of Divinity
Çorum, Türkiye

abdullahcakir@hitit.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2514-3855

ROR ID: <https://ror.org/01x8m3269>

İslam Hukuku Açısından Depremde Oluşan Zararlarda Tazmin Sorumluluğu

Compensation Responsibility for Damages Happened in
Earthquakes in Terms of Islamic Law

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 1 Kasım 2023 / 1 November 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 13 Aralık 2023 / 13 December 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Aralık 2023 / 30 December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf | Citation

Çakır, Abdullah. "İslam Hukuku Açısından Depremde Oluşan Zararlarda Tazmin Sorumluluğu". *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 5 (Aralık 2023), 103-137. DOI: 10.61216/darulhadisdergisi.1384597

Değerlendirme | Peer-Review

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlme

Double anonymized - Two External

İntihal | Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır.

İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by Turnitin.

No plagiarism detected.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. *It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Abdullah ÇAKIR).*

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.
Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Bildirim | Complaints

darulhadis@karatekin.edu.tr

Yayıncı | Published by

Çankırı Karatekin Üniversitesi Darülhadis İslam Araştırmaları Merkezi
Çankırı Karatekin University Darulhadis Islamic Studies Center

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Öz

Depremde binaların hasar alması veya yıkılması ile mala ve cana zararlar gelebilmektedir. Bu zararlardan sorumlu kişilerin İslam hukuku açısından tartışılması ve ortaya çıkan dinî bilgilerin insanların hizmetine sunulması gerekir. Makalenin konusu fâil ve zarar arasındaki illiyet bağıyla alakalı olması hasebiyle teknik yönü olan bir meseledir. Bu teknik yönünün depremde oluşan zararlarda tazmin sorumluluğunun kime ait olduğunu tespit etmede büyük rolü vardır. Bu sebeple söz konusu teknik yön dikkate alınarak depremde oluşan zararlarda tazmin sorumluluğu konusunun araştırılıp tartışılması gerekmektedir. Nitekim makale bu gereklilik üzerine kaleme alınmıştır. Araştırmanın önemini gösteren önde gelen faydalarından birisi araştırmanın depremde bina sebebiyle meydana gelen zararlardan kimlerin ne kadar sorumlu olduğunu tespit ederek zararların tazmini problemine katkı sunmasıdır. Makalenin hedefi bina yapımında paydaş olanlara dinî sorumluluk bilinci kazandırarak onları depreme dayanıklı binalar inşa etme hususunda motive etmek böylelikle depremde oluşacak zararların mümkün mertebe önüne geçilmesini sağlamaktır. Konu ele alınırken öncelikle dokümantasyon yöntemi izlenerek kaynaklara ulaşılmış, bu kaynaklardaki görüşler ve delilleri tahlil edilip tüme varım ve tündengelim yöntemleriyle fikhî kurallara göre hükümler tespit edilmeye çalışılmıştır. Netice olarak bina yapım aşamalarında binanın dayanıklılığına meşru olmayan bir fiil ile etki ederek binanın depreme karşı dayanıksız olmasına sebep olan kişilerin binada, içindeki, dışındaki mal ve canlarda depremden dolayı oluşan zararlardan sorumlu olduğu, böyle bir durum yoksa sorumluluğun mal ve can sahiplerine ait olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Deprem, Bina, Zarar, Sorumluluk.

Compensation Responsibility for Damages to Property and Life Caused by Buildings in Earthquakes in Terms of Islamic Law

Abstract

In an earthquake, damage to property and life can occur with the damage or collapse of buildings. The persons who are responsible for these damages should be discussed scientifically according to Islamic law and the religious information about the responsible persons should be presented to the service of people. Otherwise, due to lack of information or false information, those responsible people may not be aware of their responsibilities, which may cause people to behave incorrectly and encounter unfavorable results, especially in the hereafter. Based on this, the article deals with the responsibility for the damages to property and life, which are caused by the buildings and damages to buildings themselves in the earthquake from the point of view of Islamic law. These explanations refer that one of the leading benefits of the study, which shows the importance of the study, is that it makes a substantial contribution to the solving problem of compensation of the damages occurred by the building in the earthquake by determining who is responsible and what is the extent of the responsibility. The aim of the article is to motivate those who are stakeholders in building construction to build earthquake-resistant buildings by providing them with an awareness of religious responsibility, thus to prevent the damages that will occur in the earthquake as much as possible. While dealing with the subject, first of all, the sources were reached by following the documentation method, then the opinions and their evidences in these sources were analyzed and the fiqh provisions were tried to be determined by inductive and deductive methods. As a result, it was found that the persons who caused the building to be indurable to the earthquake by affecting the durability of the building with an illegitimate act during the construction stages of the building were responsible for the damages caused by the earthquake in the building, the properties and lives inside and outside the building, and if there is no such situation, the responsibility will belong to the owners of the property and life.

Keywords: Islamic Law, Earthquake, Building, Damage, Responsibility.

Giriş

Depremler dünyanın özellikle de Türkiye'nin bir gerçeğidir. Allah Teâla'nın koyduğu kevnî kanunlar neticesinde yer sarsılmakta bu da oturduğumuz binalara, içindeki, dışındaki mal ve canlara zarar verebilmektedir. Ortada zararın olması ondan sorumlu kişilerin olup olmadığını varsa bu zarardan ne oranda sorumlu olduklarını bir problem olarak gündeme getirmektedir. Bunun fikhî açıdan ele alınması, hak sahipleri ve onlara karşı sorumlu kişilerin tespit edilerek ahiretin tarlası olan bu dünyada insanların dinî açıdan bilgilendirilmesi gerekmektedir. Makale bina özelinde bu meseleyi ele alacaktır. Baraj, köprü, yol gibi yapılar başka çalışmalara havale edilmiştir. İmar Kanunu'nda binanın tanımı şu şekilde yapılır: *Bina; kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılardır.*¹ Bu bağlamda makale aşağıdaki sorulara cevap vermeye çalışacaktır:

1. İlgili mevzuattan sonra mevzuata uygun yapılmış ancak depremde zarar görmüş ve zarar vermiş binalarda binanın kendisine, içindeki, dışındaki mala ve cana gelen zararlarda sorumluluk nedir ve kime aittir?

2. İlgili mevzuattan sonra mevzuata aykırı yapılmış, bu sebeple depremde zarar görmüş, zarar vermiş binalarda; binanın kendisine, içindeki, dışındaki mala ve cana gelen zararlarda sorumluluk nedir ve kime aittir?

3. Depreme dayanıklı diye satılmış ancak depremde zarar görmüş, zarar vermiş binalarda; binanın kendisine, içindeki, dışındaki mala ve cana gelen zararlarda sorumluluk nedir ve kime aittir?

4. İlgili mevzuattan önce yapılmış depremde zarar görmüş, zarar vermiş binalarda; binanın kendisine, içindeki, dışındaki mala ve cana gelen zararlarda sorumluluk nedir ve kime aittir?

Makale, depremde ortaya çıkan mala ve cana yönelik zararların tazmini probleminde bu tazminden İslam hukukuna göre kimlerin sorumlu olduğunu tespit ederek problemin çözümüne katkı sunacaktır. Makalenin sunacağı bu fayda onun önemini gösteren en bariz özelliklerindedir. Bu makale, insanların bina yapımında yargısal sorumluluk yanında dinî sorumluluk bilinci de kazanarak onları sağlam binalar yapma konusunda motive etmeyi hedeflemektedir. Konu ele alınırken öncelikle dokümantasyon yöntemi izlenerek kaynaklara ulaşılmış, bu kaynaklardaki görüşler ve delilleri tahlil edilip tüme varım ve tündengelim yöntemleriyle fikhî hükümlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Kaynak taramasında makalenin konusunu ele alan bir kaynağa ulaşılamamıştır. Ancak makalenin konusu ile alakalı sorumluluk, zarar ve tazmin mevzularından bahseden bunun yanında depremi psikolojik, sosyolojik ve itikadî açıdan ele alan makale ve tez türü çalışmaların olduğu tespit edilmiştir. Fakat bu çalışmaların depremde oluşan zararları, sorumlularını ve bu

¹ İmar Kanunu (İK), *Resmî Gazete* 18749 (9 Mayıs 1985), Kanun No. 3194, md. 5.

zararların tazminini İslam hukuku açısından ele almadıkları görülmüştür. Bu sebeple elimizdeki makale mevcut bilgilerin faydasız tekrarı değil orijinal bir çalışmadır. Sözü edilen eserlerden bazıları şunlardır:

1. Nuh Arslantaş, “II. Abdülhamid Zamanında (1876-1909) Kaleme Alınan Bir Deprem Risalesi: Resûl Mestî Efendi'nin Siper-i Zelzele'si”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi) 33 (Şubat 2007), 129-168;

2. Fikret Karaman, “Tevekkül, Kader Bağlamında Deprem ve Sorumluluk Bilinci”, Diyanet İlmî Dergi LVI/3 (2020), 903-936;

3. Feyzullah Kağıt, “Tazminat Hukuku Çerçevesinde Tesebbüben Sorumlulukta İlliyet Bağının Kesilmesi: Kuyu Örneği”, Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi [Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi] VII/1 (2021), 711-725;

4. Melikşah Aydın - Mehmet Aykanat, “Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (27 Şubat 2020), 209-236;

5. Nuri Kahveci, “Sorumluluk Hukuku Açısından Zarar Görenin Kusurunun Hukuki Sonuçları”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi II/3 (2002), 131-142;

6. İdris Salih, *el-Ğavâ'idü ve'd-ğavâibü'l-fiqhiyye fi nazariyyeti'd-ğamân* (Ürdün: el-Cami'atü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü'd-Dirâseti'l-Ulyâ, Yüksek Lisans Tezi, 2006);

7. Hamed b. Muhammed el-Hâcirî, *el-Ğavâ'idü ve'd-ğavâibü'l-fiqhiyye fi'd-ğamâni'l-mâlî* (Riyad: Daru Küñûzi İşbilya), 1429;

8. Vehbe ez-Zuħaylî, *Nazariyyetü'd-ğamân* (Dimeşk: Dru'l-Fikir, 2008).

Makalede “Depremde Zarar Gören Binalardan Kaynaklı Sorumluluk” konusu beş ana başlıkta ele alınır:

1. Mala ve Cana Yönelik Zararlarda Sorumluluğun İletisi ve Şartı
2. Binanın Dayanıklılığına Etki Eden İşler ve Etkenler
3. Depremde Zarar Görmüş ve Zarar Vermiş Binalardaki Mala ve Cana Yönelik Sorumluluk
4. Depreme Dayanıklı Diye Satılan Depremde Zarar Görmüş ve Zarar Vermiş Binalardaki Mala ve Cana Yönelik Sorumluluk
5. Depremde Binanın Kendisinde, İçindeki ve Dışındaki Mal ve Canlarda Oluşan Zararların Tazmini

1. Mala ve Cana Yönelik Zararlarda Sorumluluğun İletisi ve Şartı

Mala ve cana yönelik zararlarda başka bir deyişle mal ve can itlafında sorumluluğun illeti zarardır.² Çünkü zarar olmazsa sorumluluk da olmaz. Zararın illeti ise ya mübaşeret (doğrudan) ya da tessebbüben (dolaylı) gerçekleşen fiildir.³ Zira fiil de olmazsa ortada zarar da bulunmaz. Burada fiil sorumluluğun illetinin illeti mesabesinde. Zarara sebep olan fiilin sorumluluk doğurması için bulunması gereken şart ise teaddî yani bu fiilin haksızca yapılmasıdır.⁴

Zarar kişinin malında, bedeninde, itibarında meydana gelen bir eksiklik ve duygusal olarak kalp huzurunun bozulmasıdır.⁵ Kalp huzuru kaydının tarife eklenmesinin sebebi fıkıh kitaplarında maddî bir zarar içermese de hakaret kabilinden olan fiillerin fıska yol açan yasak fiillerden sayılmasıdır.⁶ Yasak bir fiil zarar içerir. Hakaretin kişiye zararı ise maddî bir zarar değil manevî bir zarardır. Bu manevî zarar ise özellikle topluluk huzurunda değil bire bir yapıldığında kişinin kalp huzurunu bozmasıdır. Nitekim bu zararı sebebiyle olacak ki hadiste hakaretin kul hakkına sebep olduğuna işaret edilmiştir.⁷ Zarara yol açan fiil ya mübaşeret yoluyla ya da tessebbüben olabilir. Mübaşeret elin hareketi gibi hareket fiilinin başka bir fiilin vasıtası olmaksızın meydana gelmesidir.⁸ Bu tarif mübaşeret yoluyla zarara sebep olan fiilin, vasıta fiil olmaksızın bizatihi o fiilin zararı ortaya çıkartan fiil olduğunu gösterir.⁹ Tesebbüben zarara yol açan fiil ise mübaşeretin aksine zarara yol açan başka bir fiilin meydana gelmesini sağlayarak zarara dolaylı yoldan sebep olan fiildir.¹⁰ Mesela bir kişi birisinin arabasının camını kırarsa ona doğrudan yani mübaşeret yoluyla zarar vermiş olur. Fakat kamu yoluna izinsiz bir çukur açar ve araba o çukura düşüp hasar görürse bu durumda ise çukur kazma fiili dolaylı olarak yani tessebbüben zarara yol açmış olur. Çukur kazma fiili ikinci bir fiil olan çukura düşme fiilinin meydana gelmesini sağlamıştır. Doğrudan zarar veren fiil çukuru kazma fiili değil çukura düşme fiilidir. Bunun sebebi de yer çekimidir. Ancak yer çekimi, yerin sarsılması ve sel gibi kevnî kanunlar, doğrudan veya dolaylı fiilin etkisini yok edip fiillerin fâillerinden

² ‘Alâ’uddîn Ebûbekir b. Mes’ûd b. Aḥmed el-Ḥanefî el-Kâsânî, *Bedâ’î’u’s-şanâ’î’ fi tertibi’s-şerâ’î’* (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1406/1986), 7/164; Hamed b. Muhummed el-Hâcirî, *el-Ḳavâ’idü ve’ḍ-ḍavâibü’l-fiqhiyye fi’ḍ-ḍamânî’l-mâlî* (Riyad: Daru Künnûzi İşbilya, 1429), 1/23.

³ Muḥammed b. Aḥmed b. Ebî Sehl Şemsü’l-’Eimme es-Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, thk. Ḥalîl Muḥyiddîn el-Meyyis (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 1414/1993), 15/26-27; Kâsânî, *Bedâ’î’u’s-şanâ’î’*, 7/164.

⁴ ‘Osmân b. ‘Alî b. Meḥcen el-Bâri’î Faḥruddîn el-Ḥanefî ez-Zeyla’î, *Tebyînu’l-ḥakâik* (Bulak; Kahire: el-Maṭba‘atu’l-Kubrâ’l-Emîrîyye, 1313), 5/133; Ebûbekir b. ‘Alî b. Muḥammed el-Yemenî el-Ḥanefî el-Ḥaddâdî, *el-Cevheretu’n-neyyira ‘alâ Muḥtaşari’l-Ḳudûrî* (b.y.: el-Maṭba‘atu’l-Ḥayriyye, 1322), 1/338.

⁵ Vehbe ez-Zuḥaylî, *Naẓariyyetü’ḍ-ḍamân* (Dimeşk: Dru’l-Fikir, 2008), 23.

⁶ ‘Alâ’uddîn Muḥammed b. ‘Omer b. ‘Abdul‘azîz ‘Âbidîn el-Ḥuseynî ed-Dimeşkî, *Ḳurretu ‘ayni’l-aḥbâr li tekmileti Reddi’l-muḥtâr ‘alâ’ḍ-Durri’l-muḥtâr* (Beyrut: Dâru’l-Fikr li’t-Ṭabâ‘ati ve’n-Neşri, 1410/1990), 7/562.

⁷ Ebû ‘İsâ Muḥammed b. ‘İsâ et-Tirmizî, *Sunenu’t-Tirmizî*, thk. Aḥmed Muḥammed Şâkir, Fu’âd ‘Abdulbâkî (Mısır: Şirketu Muştafâ’l-Bâbî’l-Ḥalebî, 1395/1975), "Ebvâbü şifeti’l-ḳıyâme ve’r-raḳâik ve’l-vera", 2 (No. 2418).

⁸ Ebû’l-Hasen ‘Alî b. Muḥammed b. ‘Alî es-Seyyid eş-Şerîf Cürçânî, *Kitâbu’t-Ta’rifât*, thk. Heyet (Beyrut: y.y., 1403/1983), "el-Mübaşere", 197.

⁹ Ali Haydar, *Dureru’l-ḥukkâm şerḥu mecelleti’l-aḥkâm* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2017), 2/1583.

¹⁰ Haydar, *Dureru’l-ḥukkâm*, 2/1584; el-Hâcirî, *el-Ḳavâ’idü ve’ḍ-ḍavâibü’l-fiqhiyye*, 1/356.

sorumluluğu kaldırmaz. Eğer kaldırsaydı hiçbir zarardan sorumlu olunmaz, Kur'an ve Sünnette hiçbir yaptırımdan bahsedilmezdi. Hâlbuki hırsızlık, öldürme, yaralama, zina ve zina iftirası gibi bazı suçların maddî yaptırımları Kur'an'da açıklanmıştır.¹¹ Bütün zararlar kevnî kanunların işlemesi sebebiyle meydana gelir. Mesela ateş yakmazsa, mermi havada iletilmezse ve yer çekimi çekip düşme fiilini gerçekleştirmezse zarar ortaya çıkmaz. Bunlar zararların meydana gelmesinin asıl illetleri olsa da zararlar bu illetlere izafe edilmez bilakis bu illetlerin zarara sebep olmasını sağlayan iradeli fiillere izafe edilir. İradeli fiiller bu illetlerin zarar doğurmasına yol açan şartlardır. Şartlar asıl illetlerin yerine ikame edilir. Bu sebeple yukardaki örnekte zarara açan illet yer çekimi, illetin zararı gerçekleştirmesinin şartı ise kuyuyu kazma fiilidir. Ancak kuyuyu kazma şartı iradeli bir fiil olduğu için illet yerine ikame edilir.¹²

Meydana gelen fiil zararın illeti olduğu için o fiilin zarara sebep olup olmadığı onun yokluğunda aynı zararın ortaya çıkıp çıkmayacağına göre belirlenir. Fiil yok sayıldığında zararın ortaya çıkmayacağı öngörülüyorsa o fiilin zararın illeti olduğuna ama yok sayılmasına rağmen zararın yine ortaya çıkacağı öngörülüyorsa bu durumda o fiilin zararın illeti olmadığına hükmedilir. Yani zarara sebep olan muhtemel fiilleri ortamdaki soyutlamak suretiyle zararın illeti olan doğrudan veya dolaylı fiil tespit edilir. Mesela kazılan kuyuya düşme olayında kuyuyu kazılmamış olsa kuyuya düşme gerçekleşmez. Bu da kuyuyu kazma fiilinin doğrudan düşme fiilinin, dolaylı olarak da düşerek oluşan zararın sebebi olduğunu gösterir.¹³ Zarara sebep olan fiiller birden fazla olabilir. Bu durumda zararın illeti de birden fazla olmuş olur.

Teaddî, zarara doğrudan ya da dolaylı olarak yol açan bir fiilin Şeriat'ın veya örfün izin verdiği sınırı geçecek şekilde gerçekleşmesidir.¹⁴ Bu sınır içinde kalan fiil meşru fiildir. Teaddî içermez. Fiil bu sınırı geçmişse fâil o fiili yapma konusunda haksız kabul edilir. Bu haksızlık durumunun gerçekleşmesi, oluşan zarardan sorumlu olmak için şarttır. Eğer fâilin fiili bu sınır içinde olursa fâil oluşan zarardan sorumlu olmaz. Fiilin meşruluğu Şeriat'ın onu caiz görmesi ve görmemesi ile tespit edilir. Şeriat'ın caiz gördüğü fiiller meşru caiz görmediği fiiller meşru değildir. Mesela bir kimse birisinin arabasına hata ile çarpıp zarar verse başkasının mülkiyetinde olan bir malda izinsiz olarak fiilî bir tasarrufta bulunmuş olur. Şeriat'a göre böyle bir tasarruf caiz değildir. Dolayısıyla teaddî içeren bir fiil, zarara yol açmış bu da sorumluluğu gerektirmiştir. Böyle bir durumda fâil oluşan malî zararları tazmin eder.¹⁵ Meşru fiile örnek ise bir kişinin bilerek frensiz bir araba almasıdır. Satıcı ona arabanın frensiz olduğunu bildirerek

¹¹ Kur'an-ı Kerim Meâli, Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011), el-Mâide 5/38 ve 45, el-Bakara 2/178, en-Nur 24/2 ve 23.

¹² Ünal Yerlikaya, "Hanefî Hukuk Düşüncesinde Hukukî Sorumluluğa Etkisi Bakımından Hükmün Şarta İzafesi Sorunu", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 27 (2016), 99.

¹³ Ebu'l-Hasen 'Alî b. Ebûbekr el-Fergânî el-Merğînânî, *el-Hidâye fi şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*, thk. Tâllâl Yûsuf (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, ts.), 4/475.

¹⁴ İdris Salih, *el-Kavâ'idü ve'd-ğavâibü'l-fiqhiyye* (Ürdün: el-Cami'atü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü'd-Dirâseti'l-Ulyâ, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 59; el-Hâcîrî, *el-Kavâ'idü ve'd-ğavâibü'l-fiqhiyye fi'd-ğamâni'l-mâlî*, 1/77.

¹⁵ Ahmed Cevdet Paşa vd., *Mecelle-i ahkâm-ı 'adliyye* (İstanbul: b.y., 1300), 295.

satmış, müşteri arabayı frensiz kullanıp freni tutmadığı için mala veya cana zarar vermişse satıcı oluşan zarardan sorumlu değildir. Bu örnekte zarara doğrudan sebep olan fiil arabanın frensiz trafiğe çıkması, dolaylı sebep olan fiil ise satıcının frensiz arabayı satmasıdır. Satıcının maldaki ayıbı bildirerek satması Şeriat'a göre caizdir.¹⁶ Bu sebeple satım meşru olduğu için onun dolaylı olarak sebep olduğu zarardan satıcı sorumlu olmaz. Satıcıdan sorumluluğu düşüren diğer bir delil ise müşterinin kusurlu fiili kendi iradesi ile yaparak zarara yol açmasıdır.¹⁷ Burada sorumluluk arabayı kullanan müşteriye aittir. Bu sebeple oluşan zarar onun hesabından gider. Başka bir deyişle zarar sebebiyle helak olan malı ve canı hederdir, zarar başkasının malına ve canına vermişse onu tazmin etmekle mükelleftir.

Teaddîli fiil; doğrudan veya dolaylı olsun, kasten veya kasıtsız olsun zarar doğurduğunda teaddî sebebiyle zarar veren kişiye tazmin yükümlülüğü doğurur. Mecelle'de "Mütesebbib müteammid olmadıkça dâmin olmaz" kaidesi kanunlaştırılmıştır.¹⁸ Bu kaidede geçen müteammid kaydı ile kişinin zararı kastetmesi değil zarara götüren teaddî li fiili, iradesi ile yapması kastedilmektedir. Yani zarar kastedilmese bile teaddîli fiilin bilerek yapılması o fiili yapan kişiye tazmin sorumluluğu doğması için yeterlidir. Başka bir deyişle dolaylı olarak özensizlik veya yetkisizlik sebebiyle ya da doğrudan zarara yol açan fiiller zarar kastı olsun veya olmasın teaddî içeren fiillerdir.¹⁹

Teaddî, eylem şeklindeki fiillerde olabildiği gibi eylemsizlik yani kaçınma şeklindeki fiillerde de olabilir.²⁰ Mesela yukarıdaki örnekte satıcı arabanın frensiz olma ayıbını söylemekten kaçınmış olsaydı bu kaçınmak fiili özen sorumluluğuna aykırı olduğu için teaddî sıfatına sahip olurdu. Çünkü Şeriat ayıbın gizlenmesini meşru görmemekte ve müşteriye ayıp sebebiyle satım akdini fesh etme hakkı tanımaktadır.²¹ Bu da ayıbı söylemekten kaçınarak yapılan satışın teaddîli yani haksız bir fiil olduğunu gösterir.

Deprem sebebiyle binada oluşan hasar ve yıkılmalardan dolayı mala ve cana zararlar gelebilmektedir. Bu zararların sorumluluğunun İslam hukukuna göre kime ait olduğu yukarıda zikredilen zararın illeti ve şartına göre tespit edilir. Ancak bu tespit yapılabilmesi için binanın dayanıklılığına etki eden işlerin, etkenlerin ve bunların sadır olduğu kişilerin belirlenmesi

¹⁶ Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed 'Alâ'uddîn es-Semerqandî, *Tuhfetu'l-fukahâ'* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1414/1994), 1/101; Muhammed Emîn b. 'Omer b. 'Abdil'azîz el-Hüseynî ed-Dimeşkî İbn 'Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr 'alâ'd-Durri'l-muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1412/1992), 5/7.

¹⁷ Nuri Kahveci, "Sorumluluk Hukuku Açısından Zarar Görenin Kusurunun Hukuki Sonuçları", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* II/3 (2002), 141.

¹⁸ *Mecelle-i ahkâm-ı 'adliyye*, md. 93.

¹⁹ Ünal Yerlikaya, "Hanefî Borçlar Hukuku Literatüründe Teaddî Kavramının Anlam Çerçevesi: Teaddî-Hukuka Aykırılık-Kusur İlişkisi Bağlamında Bir İnceleme", *Diyanet İlmî Dergi* 53/3 (02 Ekim 2017), 35 ve 49.

²⁰ Haddâdî, *el-Cevheretu'n-neyyira*, 1/348; Ebu'l-Fadl 'Abdullâh b. Maḥmûd el-Ḥanefî el-Mevşîlî, *el-İhtiyâr li ta'îli'l-Muhtâr* (Kahire: Maḥba'atu'l-Ḥalebî, 1356/1937), 2/107.

²¹ Seraḥsî, *el-Mebsût*, 13/86.

gerekir. Çünkü binanın hasar alması veya yıkılması bu sebeple de içindekilere ve dışındakilere zarar vermesi onun dayanıklılığı ile ilgilidir.

2. Binanın Dayanıklılığına Etki Eden İşler ve Etkenler

Bir binanın yapılıp kullanılabilmesi için birçok işin ve malzemenin bir araya getirilmesi gerekir. Bu işler genel hatlarıyla imar planı, zemin etüdü, mimari, statik, mekanik, elektrik, ısı yalıtım projelerinin hazırlanması, bu projelerin ustalar yoluyla uygulamaya geçirilerek imalatın yapılması ve bu yapım aşamasındaki işlerin ve kullanılan malzemelerin projelere, kanunlara, yönetmeliklere ve şartnamelere uygunluğunun denetlenmesidir.²² Bu işlerden imar planı, zemin etüdü, statik proje, binanın imalatı ve denetimi binanın dayanıklılığına etki eden, diğer işler ise binanın dayanıklılığına etki etmeyen genelde binanın konforuyla alakalı iş kalemleridir. Binanın dayanıklılığı ile ilgili işlerin kapsamı, sorumluları ve standartları mevzuatlarla belirlenmiştir. Bu işlerin dolayısıyla da sorumlularının binanın dayanıklılığına etkilerini görebilmek için o işlerin kapsamının tespit edilmesi bunun yanında binanın dayanıklılığına etki eden bir amil olarak binanın deformasyonuna değinilmesi gerekmektedir. Çünkü bina standartlara uygun bir şekilde yapılsa bile dış ve iç etkenler binada deformasyona sebep olabilmekte ve bu da onu zayıflatarak yıkılmasına yol açabilmektedir.

2.1. İmar Planı ve Sorumluları

İmar Kanunu'nda geçen imar planı hakkındaki tanımlar ve imar planı düzenlemesi ile ilgili maddelerden anlaşıldığı üzere imar planı yapılaşmaya izin verilecek yerlerin harita, notlar ve diğer bilgilerle belge üzerinde gösterilmesidir. İmar planları belediyeler veya valilikler tarafından yapılır ve bu plana göre yapılaşmaya izin verilir. İmar planı olmayan yerlerde yapılaşma izinleri ilgili bakanlığın mevzuatına göre verilmektedir. Bina yapacak kişiler bu planda belirtilen alanlara planda belirtilen özelliklere göre bina yapabilirler. İmar planına gerek olmayan alanlarda ise ilgili bakanlığın mevzuatına göre bina imalatı yapılır.²³

2.2. Zemin Etüdü ve Sorumluları

Zemin etüdü çalışması binanın imalatının yapılacağı arazinin zemin modelini tespit ederek uygun bir statik proje çizilmesi için yapılır. Arazinin zemin modeli, *Zemin ve Temel Etüdü Uygulama Esasları ve Rapor Formatına* göre arazinin statik, dinamik halleri ile depreme verdiği tepkiler ve bu araziden alınan toprak ve kaya numunelerinin yetkili zemin ve kaya mekaniği laboratuvarlarında deneyler yapılarak incelenmesi neticesinde belirlenir. *Zemin ve Temel Etüdü Uygulama Esasları'na* göre zemin etüdü değerlendirmeleri arazi ve laboratuvar çalışmalarından elde edilen veriler kullanılarak yapılan hesaplara ve tahkiklere dayanmalıdır. Bunlara dayanmayan dolaylı değerlendirmeler muteber sayılmamaktadır. Zemin etüdü çalışması

²² Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliği (YDUY), *Resmi Gazete* 26778 (05.02.2008), md. 5; Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği (PAİY), *Resmi Gazete* 30113 (03.07.2017), md. 57.

²³ İK, *Resmi Gazete* 18749 (09 Mayıs 1985) md. 5, 7.

neticesinde zeminin, kaldırabileceği bina türüne göre üç kategoriden hangi kategoriye girdiği ortaya çıkar. Bu sonuca göre de mimari ve statik proje yapılır. Zemin etüdü inşaat, jeoloji ve jeofizik mühendislerinden oluşan bir ekip tarafından gerçekleştirilir ve rapor olarak hazırlanır.²⁴

2.3. Statik - Betonarme Proje Telifi ve Sorumluları

Statik – betonarme projesi telifi binanın taşıyıcı bölümleri olan temel, kolon, kiriş, perdeler ve duvarların deprem mevzuatı ve diğer ilgili mevzuatlarda belirtilen standartlara göre hesaplanıp tasarlanmasını içeren bir aşamadır. Bu projeyi telif eden sorumlular inşaat mühendisleridir. İnşaat mühendisleri bu projede döşeme ve merdiven hesabı, statik ve dinamik analiz, kirişlere ait hesap, kolonlara ait hesap, temellere ait hesap, istinat duvarlarına ait hesap, özel elemanlara ait hesap yaparak bunlara uygun malzemeleri belirlerler.²⁵ Bu hesapların, analizlerin ve binanın taşıyıcı elemanlarını yaparken kullanılacak malzemelerin binanın dayanıklılığına doğrudan etki ettiği açıktır. Çünkü taşıyıcı unsurlar dayanıklı olmaz ve yıkılırsa taşıdığı döşeme diye tabir edilen tavanlar da yıkılır. Altında kalan can ve mallar zarar görür.

Proje müellifi olan inşaat mühendisleri taahhütname imzalayarak ilgili mevzuattaki hükümlere uymayı ayrıca beyan ederler. Aksi takdirde projeleri geçerli sayılmaz ve inşaat imalat aşamasına geçemez.²⁶

2.4. İnşaat İmalatı ve Sorumluları

İnşaat yapımı yani imalatı usta ve işçiler tarafından gerçekleştirilir. Onların görevi projelerde çizilen binayı seçilen malzemelerle zemin üzerine inşa etmektir. Binada yapılan işlere göre usta ve işçiler farklılık gösterir. Binanın dayanıklılığını etkileyen bölümlerin yapımını üstlenen ustalar temel, kolon, kiriş, perde ve döşeme işlerini yapan ustalardır. Yüklenici (müteahhit) veya şantiye şefi; usta, işçi veya mühendis olarak imalat faaliyetinde bulunmuyorsa proje telifi, rapor hazırlanması ve imalat işlerinde bir payı yoktur. Yüklenici inşaatın imalatının yapılması için sermayesini kullanarak inşaatın başından sonuna kadar hizmet alacağı taraflarla anlaşmalar yapar, gerekli malzemeleri temin eder ve resmi makamlardan bina için izinler alır.²⁷ Şantiye şefi de imalat işlerini yüklenici adına yürütür.²⁸

Usta ve işçilerden taahhütname alınmamakla birlikte müteahhit (yüklenici) ilgili mevzuata uyacağına dair taahhütname formunu imzalar.²⁹

²⁴ Zemin ve Temel Etüdü Uygulama Esasları ve Rapor Formatına Dair Tebliğ (ZTEUERFT), *Resmi Gazete* 30709 (09 Mart 2019), md. 4.

²⁵ YDUY, Ek-3 Statik-Betonarme Proje Kontrol Formu.

²⁶ PAİY, md. 57/20.

²⁷ YDUY, md. 3-p.

²⁸ YDUY, md. 3-i.

²⁹ PAİY, md. 57/20.

2.5. Yapı Denetimi ve Sorumluları

Yapı denetim işi, alan mühendisleri tarafından icra edilir. Bu mühendisler yapılan projelerin ve raporların mevzuata, ustaların işlerinin ve beton, demir, kalıp, tuğla gibi malzemelerin standartlarının projelere ve şartnamelere uygunluğunu denetler. Bunun için yapı denetim mühendisleri birçok açıdan bina projelerini, malzemelerini ve yapılan beton dökümü gibi imalat işlerini değerlendiren ilgili kontrol formlarını doldurmaları gerekmektedir. Yapı denetim, formlarda olan işlerden birisine olur vermezse imalat işlerinde bir sonraki aşamaya geçilemez. Geçilse bile o binaya yapı kullanma izni verilmediği gibi başka yaptırımlar da eksikliğin miktarına göre bina sahibine uygulanabilir.³⁰

2.6. Binanın Deformasyonu

Zamanla soğukluk, sıcaklık, su ve nem gibi dış etkenler, bina yorgunluğu ve korozyon gibi iç etkenler sebebiyle binanın taşıyıcı bölümlerinde sünme, gerilme, küçük-büyük çatlaklar şeklinde deformasyonlar oluşabilmektedir.³¹ Bu deformasyonlar binanın dayanıklılığını etkileyen kusurlardır. Deformasyonlar sebebiyle binanın azalan dayanma yaşı jeofizik ölçümlerle ortaya konabilir.

3. Depremde Zarar Görmüş, Zarar Vermiş Binalardaki Mala ve Cana Yönelik Sorumluluk

Depremde bir bina hem kendisi yıkılarak zarar görebilir hem de yıkılırken içindeki, dışındaki mal ve canlara zarar verebilir. Depremde zarar görmüş ve zarar vermiş binalardan kaynaklı sorumluluk, binanın depreme karşı dayanıklılığını artırmak için çıkartılmış ilgili mevzuattan sonra veya önce yapılmış olmasına göre değişiklik arz etmektedir. Bu mevzuatları şu şekilde sıralamak mümkündür: 3194 Sayılı İmar Kanunu, 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Yapı Malzemelerinin Tabi Olacağı Kriterler Hakkında Yönetmelik, Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği.³²

Bir bina ilgili mevzuattan sonra inşa edilmişse bu mevzuatın maddeleri şer'an bina imalatında gereken işleri yapan mühendisler, ustalar, yüklenici kişiler (müteahhitler) ve şantiye şefleri için bağlayıcıdır. Çünkü mevzuatlar toplumun maslahatının gerektirdiği, devlet başkanı veya yetkilendirdiği kişiler tarafından çıkarılan emir ve yasakları içerir. Bu emir ve yasakların toplumun maslahatının gereği olduğu için onların şer'an devlete mensup kişiler açısından bağlayıcı olduğunu şu deliller göstermektedir:

³⁰ Yapı Denetim Hakkında Kanunu (YDHK), *Resmi Gazete* 24461 (13.7.2001), Kanun No. 4708, md. 1 ve 2.

³¹ Hande Güler vd., "Binalarda Yapı Fiziği Problemleri: Bursa'da Bir Kamu Kurumu Örneği" 15/2 (2010), 54-55.

³² Osman Gençel, *Şantiye Tekniği Ders Notları* (Erişim 25 Nisan 2023), 82.

1. Nisâ süresinin 59. ayet-i kerîmesinde Allah ve Rasûlüne muhalefet etmeye yol açmıyorsa iman edenlerin emretme yetkisine sahip Müslüman kişilere itaat etmeleri istenmiştir.³³ Devlet başkanı topluma emretme yetkisine sahip kişi olduğu için bina inşası ile alakalı mevzuatlarda zikredilen emredici hükümler İslam dininin kesin, değişmez hükümlerine aykırı düşmediği sürece o hükümler muhataplarını şer'an bağlayıcı olmaktadır. Aksi takdirde ayetteki "Emir yetkisine sahip Müslüman kişilere itaat edin" emrinin gereği yerine getirilmemiş olur.

2. Şeriat devlet başkanına velayeti amme yetkisi vermiştir.³⁴ Bu yetki, devlet başkanına kamunun menfaati gerektiriyorsa bireylere ve kuruluşlara cebren sorumluluk yükleyen kurallar koyma hakkı tanır.³⁵ Bina yapan kişi her ne kadar kendi mülkünde bina yaparak tasarrufta bulunsa da bu bina el değiştirdiğinde veya binada misafirler kaldığında ya da bina malikinin çocukları ve eşi binada ikamet ettiğinde ve bu esnada deprem olup bina yıkıldığında bina maliki dışında başka kişiler de zarar görebilir. Devlet onların can ve mal güvenliğini nasıl düşmandan korumak suretiyle sağlama yetkisine sahipse aynı şekilde binaların dayanıklılığını temin ederek depremden korumak suretiyle onların can ve mal güvenliğini sağlama yetkisine de sahiptir.

3. Devlet, mensubu olan vatandaşlarına kimlik vererek bu kimlikle onları devletin sunduğu bazı hizmetlerden faydalandırmaktadır. Vatandaşlığı kabul eden kişiler; devletin İslam hukukunun kesin hükümlerine aykırı olmayan, toplumun maslahatına yönelik emir ve yasaklarına uymayı da kabul etmiş demektir. Çünkü devlet mevzuatına boyun eğmeyecek kişiye vatandaşlık vererek eğitim ve vatandaşların hayatını kolaylaştıran diğer hizmetlerden faydalanmasına müsaade etmez. Devlet, kendisi ve vatandaşı arasındaki örtülü bu sözleşmeye binaen kişinin malı üzerindeki tasarruf hakkının sınırlarını başkalarına zarar vermesini engelleyecek şekilde düzenleyebilir.³⁶

4. Meydana gelen depremlerden dolayı devlet ve toplum ağır can ve mal kayıpları yaşadığı için millet hem insan kaynağı hem de malî kaynak yönünden zarar etmektedir. Özellikle kaybedilen insan kaynağını yerine koymak mümkün değildir. Bunun yanında depremin zararlarını gidermek için diğer devletlerden yardım almaya mecbur kalmakta bu da devleti uluslararası alanda zayıf göstermektedir. Devlet başkanının kamuyu bu gibi zararlardan koruması toplumun maslahatının bir gereğidir.³⁷ Bunun için devleti uluslararası alanda güçlü göstermek, oluşan insan ve mal kayıplarını engellemek amacıyla devlet başkanı velayeti amme

³³ Ebû Bekir Ahmed b. 'Alî er-Râzî el-Ceşşâs, *Âhkâmu'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Şâdık el-Kamhâvî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1405), 3/177; en-Nisa 4/59.

³⁴ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î*, 2/316; İbn 'Âbidîn, *Çurretu 'ayni'l-ahbâr*, 8/80.

³⁵ Cürcânî, *Kitâbu't-Ta'rîfât*, 254; Osman Eskicioğlu, "Âmme Velâyeti", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (1989), 421.

³⁶ Ali Kaya, "İslâm Hukukuna Göre Vatandaşlığın Temel Esasları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 341.

³⁷ Zeynuddîn b. İbrahim b. Muhammed el-Mısrî İbn Nuceym, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir alâ Mezhebi Ebî Hani'fe en-Nu'mân* (Beyrut: y.y., 1419/1999), 104.

yetkisine binaen binaların standartlarını belirleyen mevzuat çıkarma yetkisine sahiptir ve çıkardığı mevzuatlar ülke sınırları içinde bina yapanları bağlar. Dolayısıyla bu mevzuata uygun hareket etmek bina yapımındaki fiillerin meşruluğu için şarttır.

5. Osmanlı devletinin mahkemelerinde verilen bazı hükümler de göstermiştir ki; bina sahibinin binadaki tasarrufları başkasına zarar veriyorsa bina sahibi bu tasarruflardan men edilebilir. Nitekim bir mahkeme sicilinde komşunun duvarını diğer komşunun avlusunu görmeyecek şekilde yükseltmesine hükmedildiği görülmektedir.³⁸

Bu deliller günümüzdeki mevzuatların İslam sorumluluk hukuku açısından bağlayıcı olduğunu gösterir. Mevzuatlar, vatandaşları bağlayıcı olduğu için depremde zarar gören binalarda sorumluluğun kime ait olduğu hususunda belirleyicidir. Bu sebeple aşağıdaki alt başlıklarda ilgili mevzuata uygun veya aykırı yapılmış ve deprem sebebiyle zarar görmüş ve zarar vermiş binalardaki mala ve cana gelen zararlardaki sorumluluk ele alınacaktır.

3.1. İlgili Mevzuata Uygun Yapılmış Depremde Zarar Görmüş, Zarar Vermiş Binalardaki Mala ve Cana Yönelik Sorumluluk

Binalar deprem sebebiyle hasar almış veya yıkılmışsa meydana gelen zarardan sorumlu olanların ortaya çıkması için bu zarara sebep olan insan kaynaklı doğrudan (mübaşeret) veya dolaylı (tesebbüben) fiilin bulunup bulunmadığına, bulunuyorsa o fiilde teaddînin olup olmadığına bakılır. Binanın zarar görmesine doğrudan sebep olan fiil deprem ve yer çekimi, binanın içindeki, dışındaki mal ve canlara gelen zararın doğrudan sebebi olan fiil ise binanın yıkılmasıdır. Dolaylı sebep olan fiil ise binanın o deprem şiddetine dayanıksız yapılması fiilidir. Çünkü bina o deprem şiddetine dayanıklı yapılmış olsaydı depreme dayanacak ve zarar meydana gelmeyecekti. Bu da deprem esnasında binada oluşan zarara yol açan insan kaynaklı fiilin doğrudan değil dolaylı fiil olduğunu gösterir. Bu dolaylı fiiller de kusur sorumluluğu ile alakalıdır.

İlgili mevzuata uygun yapılmış depremde zarar görmüş ve zarar vermiş binalardaki mala ve cana yönelik sorumluluk, binayı yapan ve satanlar, bina sahibi ve mevzuatı hazırlayanlarla ilgilidir.

3.1.1. Binayı Yapanların ve Satanların Sorumluluğu

Binalar ilgili mevzuata uygun yapılmışsa mevzuata uygun olmayan bir eksiklik binada yoksa binanın hasar almasından veya yıkılmasından doğan sorumluluk binayı yapanlara ve satanlara yüklenemez. Çünkü zarardan dolayı bir kimseye sorumluluk yüklenmesi için ortaya çıkan zarara sebep olan fiilin teaddî (haksızlık) içermesi gerekir. Burada yapılan bina mevzuata uygun yapıldığından bina yapımındaki fiillerde şer'an meşru olmayan bir durum yoktur. Meşruluğun olduğu fiilde veya fiillerde ise teaddî bulunmaz. Bina yapım fiilinde teaddî yoksa

³⁸ Melikşah Aydın - Mehmet Aykanat, "Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu", *Selcuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (27 Şubat 2020), 228.

binanın dayanıklılığına etki eden işleri yapan kişilerin ve yüklenicinin üzerine deprem sebebiyle oluşan zararın tazmini yüklenemez. Çünkü tazminin illeti olan fiilin (binanın o şiddetteki depreme dayanıksız yapılma fiilinin) gerçekleşmesine rağmen sorumluluk için fiilde bulunması gereken teaddî şartı gerçekleşmemiştir.

Mevzuata uygun yapılmasına rağmen zarar gören binaların kendisinde, içindeki, dışındaki mala ve cana yönelik zararın tazmin sorumluluğu mal ve can sahiplerine aittir. Çünkü oluşan zarara dolaylı meşru bir fiil yol açmıştır. Fiil meşru olduğu için bina imalatı fiili asıl illet olan binanın yıkılması fiili yerine ikame edilmez. Bu, devletin izni ile gerekli önlemleri alarak halka ait yola çukur açılması ve bu çukura bir kişinin veya koyun gibi bir hayvanın düşüp telef olması gibidir. Çukur açma fiili meşru olduğu için çukuru açanlar bu fiilin sebep olduğu zararı tazminle sorumlu olmazlar.³⁹ Onların çukuru açma fiilleri asıl illet olan çukura düşme fiilinin yerine ikame edilmez.

3.1.2. Deformasyonlu Binada Sorumluluk

Bina her aşamasında mevzuata uygun yapılmış ancak seneler içinde ısı, nem, rüzgâr ve korozyon gibi sebeplerle binada deformasyon oluştuğu ve bu etkenler binanın dayanıklılığını azalttığı için deprem binanın yapısına ve dışındaki mal ve canlara bu deformasyon sebebiyle zarar vermişse sorumluluk bina sahiplerine aittir. Çünkü depremde oluşan zararın sebebi deformasyondur. Deformasyona karşı tedbir imkânı ve yetkisi bina sahibi veya sahiplerindedir. Tedbirden kaçınmış olmaları yani özen sorumluluğunu yerine getirmemeleri binanın zarar görmesinin sebebidir. Tedbirden kaçınmaları kusur olduğu için teaddîli bir fiildir. Bu fiilin failleri de bina sahipleri olduğundan deprem sebebiyle binanın kendisinde, dışındaki can ve mallarda oluşan zararın sebebi de sorumlusu da kendileri olmuş olur.

Ancak Hanefî âlimleri düz duvarın zayıflaması sebebiyle yıkılmasından doğan zararlara karşı duvar sahibini sorumlu tutmazlar. Çünkü duvar sahibi kendi mülkünde tasarrufta bulunmuştur. Bu ise meşru bir fiildir, teaddî içermez. Teaddî içermeyen bir fiil bir zarara tessebbüben yol açsa o fiilin fâili meydana gelen zarardan sorumlu olmaz. Eğik duvarda ise başkasının mülkünün havasını kullanma olduğu için bu durum duvar sahibinin fiiline teaddîli bir fiil hüviyeti kazandırır. Eğer eğik duvar sahibine uyarı yapıldığı halde duvar sahibi duvarı zararsız hale getirmediği için duvar yola yıkılıp zarar verirse duvar sahibi başkasının mülkünü izinsiz kullanmış gibidir. Mülkü izinsiz kullanmak teaddîli bir fiildir. Zarara teaddîli bir fiil yol açmıştır. Dolayısıyla fâili de bu zarardan sorumludur. Yani yola yıkılan düz duvar ile yola meyletmiş eğik duvarın yıkılarak yol açtığı zararlardaki sorumluluk farklıdır. Bunun gerekçesi de zarara yol açan sebebin yıkılan düz duvarda kusurlu bir fiilin bulunmaması, yıkılan eğik duvarda duvar sahibinin kusuru sebebiyle teaddîli fiilin olmasıdır.⁴⁰

³⁹ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î*, 7/278; Zeyla'î, *Tebyînu'l-hakâik şerhu*, 6/145.

⁴⁰ Ebû Bekir Ahmed b. 'Alî er-Râzî el-Ceşşâş, *Şerhu Muhtaşari't-Taḥâvî*, thk. 'İşmetullâh 'Înâyetullah Muḥammed vd. (Beyrut; Medine: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye; Dâru's-Sirâc, 1431/2010), 6/78; Seraḥsî, *el-Mebsût*, 27/9; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î*, 4/477.

Hanefî âlimlerinin, düz duvarın zayıflayıp yola yıkılmasında teaddî bulunmadığını söylemeleri isabetli değildir. Bina yıkılıp kişinin kendi mülkü içinde kalsa bu yıkılma durumunda başkasının mülkünü izinsiz kullanmama olmadığı için Hanefî âlimlerinin görüşleri doğru olabilir. Fakat bina yola yıkılırken yolun havasına doğru meydedip yıkılır. Bu da yıkılma tamamlanmadan düz duvar sahibinin başkasının mülkünü izinsiz kullanmaya başladığını ve zarara yol açan fiilin aslında yolun havasını izinsiz kullanma olduğunu gösterir. Başkasının mülkünü izinsiz kullanma teaddî içerdiğinden ötürü düz duvarın yola yıkılması sebebiyle duvar sahibinin, yıkılan duvarın zarar verdiği mal ve canlardan sorumlu olması gerekir.

Eğik duvar meselesinde Hanefî âlimlerinin duvar sahibinin sorumlu tutulabilmesi için ondan talepte bulunmayı şart koşmalarına katılmak mümkün değildir. Çünkü eğik duvar sahibinden duvarı zararsız hale getirme talebi zımnen yapılmış kabul edilmelidir. Açıkça birisinin eğik duvar sahibine bu talebi söz ile söyleme şartı koşulmaması gerekir. Çünkü hiç kimse kendisine veya malına bir zararın gelmesini istemez. Bu açık ve bilinen bir gerçektir. Bundan ötürü yolu kullanan kişilerin yola meyleden duvarın zararsız hale getirilmesini söz ile istemesine gerek yoktur. Eğer böyle bir talepte bulunulmadıysa bu, zarar gören kişilerin duvarın o şekilde kalmasına razı olduğunu dolayısıyla duvar sahibinin başkasının mülkünü izinli kullandığını ya da eğik duvardan gelebilecek zararlardan razı olduklarını göstermez. Yani duvar sahibinden yola meyleden duvarı tamir etmesi açıkça istenmese bile duvar sahibi onu tamir etmekten kaçınması sebebiyle duvarın yol açtığı zararlardan sorumludur. Nitekim Hanbelîler de bu şekilde hükmetmiştir.⁴¹

Binanın içindeki cana ve mala gelen zarardan sorumluluk ise binayı kiracı veya misafir ya da onun sahibi olarak kullanan kişilere aittir. Çünkü onlar binanın eski olduğunu bilerek iradeleri ile binayı kullanmışlardır. Eski binaların zamanla deformasyona uğrayacağı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla binayı kullananlar kendi fiilleriyle kendilerini zarara uğratmış olurlar. Çünkü binanın riskli olup olmadığını binada oturacak kiracı veya zarar görme ihtimali olan kişiler Kentsel Dönüşüm Başkanlığı tarafından yapılmasını isteyebilir. Bu konudaki mevzuat Başkanlığa re'sen risk tespiti yapma yetkisi vermektedir.⁴² Kişilerin bu talebi yapmadan binayı kullanmaları bina sahibinin binayı güçlendirmekten kaçınması fiili ile binanın içindeki can ve mallarda oluşan zarar arasındaki illiyet bağıını kopartır ve zarar doğrudan binayı kullanan kişilerin iradeli fiillerine izafe edilir. Zararın izafe edildiği fiilin fâilleri de zarardan sorumlu olurlar. Bu yönüyle deformasyonlu binayı kullanan kişiler kazılmış kuyuya kendisi atlayan kimse gibidir. Kişinin kuyuya atlama fiili kendi iradesi ile olduğu için kuyuyu kazma fiili ile zarar

⁴¹ Ebû Muhammed Muvaffakuddîn 'Abdullâh b. Aḥmed b. Muḥammed b. Kudâme el-Cemmâ'îlî İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, thk. Tâhâ ez-Zeynî vd. (Kahire: Mektebetu'l-Ḳahire, 1388/1968-1389/1969), 8/427.

⁴² Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (ARAADHK), *Resmî Gazete* 28309 (31.05.2012), Kanun No. 6306, md. 3.

arasındaki illiyet bağıını koparır ve zarar doğrudan kuyuya atlama fiiline izafe edilir. Bu da sadece atlama fiilinin fâilini meydana gelen zarardan sorumlu yapar.⁴³

3.1.3. Mevzuatı Hazırlayanların Sorumluluğu

Mevzuatı hazırlayanlar açısından bakıldığında yine aynı hükmün geçerli olduğu görülmektedir. Şöyle ki bina deprem sebebiyle yıkıldığında deprem binanın o şiddetteki bir sallantıya dayanıksız olduğunu ortaya çıkartmış olur. Fakat bu durumda binayı yapanlar gibi mevzuatı hazırlayanlar da zarardan sorumlu tutulamaz. Çünkü binanın depreme karşı dayanıklılığını sağlamak için yapılan mevzuatlar bilimsel hesaplara göre hazırlanmaktadır. Mevzuatı hazırlayanlardan mevzuat yazma hizmeti alınmıştır. Onların sunduğu hizmet kusurlu ve ayıplı bir hizmet değildir. Çünkü mevzuattaki standartlar uzmanlarının ulaşabildiği bilimsel verilere göre oluşturulmuştur. Buna rağmen mevzuattaki standartlara göre yapılmış bir bina yıkılmışsa mevzuatı yazanlar bilimsel verilerin yetersizliğinden dolayı yaptıkları yanlış hesaplamalardan ötürü sorumlu tutulamazlar. Çünkü yaptıkları fiil hem iş akitlerine hem de işin olması gereken standartlarına uygun olduğu için meşrudur, teaddî içermez.⁴⁴ Burada yukarıda belirtildiği gibi binanın kendisinde ve dışındaki can ve mallarda oluşan zararlardan ötürü meydana gelen sorumluluk bina sahiplerine, bina içindeki can ve mallarda oluşan zararlardan ötürü olan sorumluluk ise binayı kullanan kişilere aittir.

Ancak mevzuatı yapanlar ulaşabilecekleri bilimsel hesaplamaları dikkate almadan bir mevzuat hazırlamışsalar bu fiilleri meşru değildir. Çünkü sundukları hizmet kusurlu ve ayıplıdır. Bu da onların hem yaptıkları iş akdine hem de standartlara aykırı davrandıklarını gösterir. İş akdindeki işin standardı ya akitte belirtilen şartlara göre ya da örfeye göre belirlenir. Mevzuat yazma hizmeti alan devlet tarafı işin standardı için bilimsel verileri mutlaka şart koşar. Dolayısıyla bilimsel verilere göre yapılmayan akde aykırı mevzuat hazırlama fiili, içinde teaddî barındıran bir fiil olur. Teaddîli fiilin, kişileri bina yapımında yanlış yönlendirmesinden dolayı binanın depremde yıkılmasına sebep olduğu için mevzuatı yapanlar binanın kendisinde, içindeki, dışındaki mal ve canlarda meydana gelen zarardan sorumludur. O mevzuata göre binayı yapanlar depremde meydana gelen zarardan sorumlu tutulamazlar. Çünkü onların fiilleri binayı mevzuata uygun imal ettiklerinden dolayı meşrudur. Her ne kadar fiilleri zarara sebep olan fiiller arasında olsa da teaddî içermediği için sorumluluk doğurmaz.⁴⁵

⁴³ Alâ'uddîn Muhammed b. 'Alî b. Muhammed el-Ḥaşkefî ed-Dimeşki Alâ'uddîn el-Ḥaşkefî, *ed-Durru'l-muhtâr şerhu Tenvîri'l-ebşâr ve câmi'i'l-bihâr*, thk. 'Abdulmun'im Ḥalî İbrâhîm (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1423/2002), 717; Ebû 'Abdullâh Muhammed b. el-Ḥasen eş-Şeybânî, *el-Aşl*, thk. Muhammed Boynukalın (Beyrut: Dâru İbn Hâzm, 2012), 7/38.

⁴⁴ Abdullah b. Abdurrahman Ebu Abdurrahman, *Tavdîhu'l-aḥkâm min bulûğî'l-merâm* (Mekketü'l-Mükerra: Mektebetü'l-Esedî, 1423), 1/63; Vehbe ez-Zuhaylî, *Nazariyyetü'd-ḍamân* (Dimeşk: Daru'l-Fikir, 1998), 62.

⁴⁵ ez-Zuhaylî, *Nazariyyetü'd-ḍamân*, 1998, 62.

3.2. İlgili Mevzuata Uygun Yapılmamış, Depremde Zarar Görmüş, Zarar Vermiş Binalardaki Mala ve Cana Yönelik Sorumluluk

Bina, mevzuatta yer alan, depreme karşı dayanıklılığı artırmak için yazılmış maddeler ihlal edilerek inşâ edilirse ve depremde de bu ihlal sebebiyle zarar ortaya çıkarsa bu ihlali yapanlar bu zarardan sorumlu olurlar. Çünkü böyle bir durumda oluşan zararın illeti, binayı mevzuatın depreme karşı dayanıklı kılacak maddelerine aykırı inşa etmek ve bunu düzeltmekten kaçınmaktır. Mevzuatın maddelerini uygulamamak teaddîdir. Çünkü velayeti amme yetkisine dayanılarak hazırlanmıştır.⁴⁶ Velâyet yetkisi cebretme yetkisi verdiği için mevzuatın emredici ve yasaklayıcı maddeleri şer‘an bağlayıcıdır. Bağlayıcı emir ve yasaklara muhalif olarak bina yapmak Şeriat’a göre meşru bir fiil değildir. Meşru olmayan bir fiilin sebep olduğu zarardan onun failleri sorumlu olur.

Deprem sebebiyle binanın kendisinde, içindeki, dışındaki mal ve canlarda zarar oluşabilir. Bu zarardan sorumlu olanlar mevzuatın ihlalini yapanlara göre farklılık arz eder.

Binanın dayanıklılığını etkileyen işlerden sorumlu kişiler depremde binanın kendisinde, içindeki, dışındaki can ve mallarda oluşan zararlardan sorumludur. Bunlar yukarıda anlatıldığı üzere imar planı, zemin etüdü, statik proje telifi, imalat faaliyeti, yapı denetimidir.

İmar planı, zemin etüdü, statik proje telifi ve imalat faaliyeti işlerinden hangisinde mevzuata aykırılık yapılmış ve bu aykırılık binanın dayanıklılığını azaltmışsa, bu sebeple depremde binanın kendisine, içindeki, dışındaki can ve mallara zarar gelmişse mevzuata aykırı işi yapan fâiller ve binanın inşasını yüklenen kişi (müteahhit) bu zarardan sorumludur. Bu fâillerin işleri yapı denetim tarafından denetlenmesi gereken işlerden ise yapı denetim de bu sorumluluğa ortaktır. Çünkü imalat esnasında binanın dayanıklılığını etkileyen iş mevzuata aykırı şekilde yapılmış ve bu aykırılık binanın dayanıklılığını azaltarak binayı depreme dirençsiz kılmıştır. Eğer mevzuata aykırı iş yapılmıyorsa, yapılsa bile bu düzeltilseydi bina depreme dayanacak ve deprem sebebiyle zararlar oluşmayacaktı. Dolayısıyla bu üç fiil: mevzuata aykırı iş yapma, onun denetlenip düzeltilmemesi ve müteahhidin yetkisi olduğu halde aykırılığı düzeltmekten kaçınması, binanın kendisinde ve bina sebebiyle bina içindeki, dışındaki mal ve canlarda oluşan zararın sebebi olmuştur. Bina imalatında mevzuata aykırı iş yapma fiili, bu aykırılığı düzeltmekten ve düzeltmekten kaçınılması şer‘an meşru fiiller değildir. Meşru olmayan fiiller bir zararın dolaylı sebebi olursa o fiillerin fâilleri de hep beraber o zarardan sorumludurlar. Zararın sebebi olan üç fiil tesebbüben yani dolaylı olarak zarara yol açtığı için fâilleri de zararda eşit olarak ortaktırlar. Yani ortaya çıkan zararın tazmini için ödemeleri gereken miktar aralarında eşit olarak üçe bölünür. Sorumlu sayısı arttıkça zarar da o kadar sayıya bölünerek paylaşılır. Nitekim Fetâvâyı Hindiye kitabında dört kişi kuyu kazarken birisinin üzerine toprak parçası yıkılıp ölürse dördü de kuyuyu kazmalarından dolayı

⁴⁶ Kâsânî, *Bedâ’î’u’s-şanâ’î’*, 2/316; İbn ‘Âbidîn, *Çurretu ‘ayni’l-ahbâr*, 8/80.

bu ölüme tesebbüben yol açtığı için ölen kişinin diyetinde eşit olarak ortak oldukları hükmüne varılmıştır.⁴⁷

Genel olarak sorumluluk doğuran üç fiilden bahsettikten sonra bunların ayrıntılarına teker teker değinmek sorumluların anlaşılması için elzemdir.

3.2.1. İmar Planı Müelliflerinin Sorumluluğu

İmar planı hazırlamada mevzuata ve kanunlara bilerek veya bilmeyerek uyulmamış, faylara yakın yerler imara açılmış veya bitişik bina imarına izin verilmişse, binanın diğer işleri ise mevzuata uygun yapılmış ama binalar faylara yakın yerlere inşa edilmesi sebebiyle veya bitişik imar sebebiyle zarar görmüşse imar planını yapanlar binanın kendisinde, binanın yıkılması sebebiyle içindeki, dışındaki can ve mallarda oluşan zararlardan sorumludurlar. Çünkü oluşan zararın illeti, imar planının mevzuata ve kanunlara aykırı yapılmış olmasıdır. Eğer imar planı mevzuata aykırı yapılmayarak bu yerler imara açılmasaydı veya bitişik imara izin verilmeseydi buralara bina yapılmayacak, binalar birbirinden ayrı yapılacak ve depremde oluşan zararlar meydana gelmeyecekti. Yapılan imar planında mevzuata aykırılığın olması zararın illeti olan imar planı yapma fiilinin teaddî barındırdığını gösterir. Teaddî şartı bulunan fiiller de sebep oldukları zararlara karşı fâillerine sorumluluk doğurur. İnşaatı yüklenen kişinin, inşaat ustalarının, mühendislerin ve yapı denetiminin imar planındaki mevzuata aykırı durumu düzeltme yetkisi olmadığı bilakis imar planına uymaları gerektiği için⁴⁸ onu düzeltmekten kaçınma fiili bu kimselere izafe edilemez. Bu sebeple oluşan zarara doğrudan veya dolaylı yoldan bir etkileri yoktur. Aynı şekilde binayı kullananlar da imar planındaki kusuru bilerek binayı kullanıyor değillerdir. Bu da inşaat mühendislerini, ustalarını, yapı denetçilerini, yükleniciyi ve binayı kullananları oluşan zarardan sorumlu kılmaz.

3.2.2. Zemin Etüdü Yapanların Sorumluluğu

İmar planı yapanlar mevzuata uygun bir plan hazırlamışlar ancak zemin etüdü yapan mühendisler mevzuata uygun bir zemin etüdü yapıp rapor hazırlamamışlarsa yapı denetim görevlilerinin buradaki mevzuata aykırı durumu tespit edip yeniden mevzuata uygun bir zemin etüdü raporu hazırlatması gerekir. Çünkü bu yapı denetimin görevleri arasındadır. Eğer yapı denetim bilerek veya bilmeyerek bu eksikliği düzeltmediyse bu durumda statik proje ve imalat zemine uygun bir şekilde yapılamayacaktır. Çünkü statik proje zemin etüdü raporuna göre hazırlanmakta, imalat da statik projeye göre yapılmaktadır. Yanlış proje ve yanlış imalat binanın dayanıksız yapılmasına ve depremde bina sebebiyle birtakım zararların meydana gelmesine sebep olur. Nitekim 6 Şubat 2023 Pazarcık depreminde yapılan saha gözlemlerinde binanın yanlış zemine yanlış bir şekilde oturtulması sebebiyle binanın yıkılmadan devrildiği müşahede edilmiştir.⁴⁹ Ancak proje ve imalattaki yanlışla, aslında mevzuata aykırı hazırlanan

⁴⁷ Fetâva'l-Âlemgiriyye = el-Fetâva'l-Hindiyye (Bulak: Matba'atu'l-Kubrâ el-Emîriyye, 1310), 6/47.

⁴⁸ YDUY, md. 5/1 ve 5/2-b.

⁴⁹ Uğur Temiz vd., 6 Şubat 2023 Pazarcık/Ekinözü(Kahramanmaraş) Depremlerine İlişkin Saha Gözlemleri (YOBU, 2023), 15.

zemin etüdü raporu, onu tespit edip düzeltirmeyen yapı denetim ve düzeltme yetkisi olduğu halde onu düzeltmeyen yüklenici yani müteahhit ve şantiye şefi sebep olmuştur. Sebepler zincirinin ilk halkası, mevzuata uygun yapılmayan zemin etüdü, onun denetimi, yüklenicinin ve şantiye şefinin onu düzeltmekten kaçınmasıdır. Eğer bina ve dışındaki mal ve canlar yanlış zemin etüdüne dayanan yanlış statik proje ve yanlış imalat sebebiyle zarar görmüşse binada, içindeki, dışındaki mal ve canlarda oluşan zarardan zemin etüdü, yapı denetim mühendisleri, yüklenici ve şantiye şefi sorumludur.⁵⁰ Çünkü bu zararın dolaylı sebebi ya da illeti mevzuata aykırı yapılan zemin etüdü, bu aykırılığı gidermeyen yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefidir. Eğer zemin etüdü mevzuata uygun yapılsaydı binanın sonraki aşamaları hatasız olur, depreme dayanıklı bir yapı inşa edilir ve bu sebepten kaynaklanan bir zarar ortaya çıkmazdı. Ayrıca statik proje telifi zemin etüdü raporuna uygun yapıldığı, imalat da statik projeye göre olduğu için mevzuata uygundur. Çünkü statik proje zemin etüdü raporunda ortaya çıkan zemin türlerine göre⁵¹ hazırlanır, imalat da statik projeye göre yapılır.

3.2.3. Statik Proje Müelliflerinin Sorumluluğu

İmar planı ve zemin etüdü mevzuata uygun yapılmış ancak statik proje mevzuata aykırı yapılmışsa ardından imalat faaliyeti de bu yanlış projeye göre yürütülmüş, bina, içindeki, dışındaki mal ve canlar projedeki mevzuata aykırılık sebebiyle depremde zarar görmüşse bu zarardan doğan sorumluluk proje müellifine, yapı denetim mühendislerine, yükleniciye ve şantiye şefine aittir. Bu hükmün gerekçesi yukarıda belirtildiği gibi zarara yol açan teaddüli fiillerin bulunmasıdır. O teaddüli fiiller de projenin mevzuata aykırı bir şekilde yapılması, yapı denetim ve müteahhidin o aykırılığı düzeltmekten kaçınması fiilleridir.

3.2.4. İnşaat Ustalarının Sorumluluğu

İnşaat ustaları için de aynı sorumluluk vardır. Örneğin imar planı, zemin etüdü ve statik proje mevzuata uygun yapılmış ancak imalat statik projeye uygun yürütülmemiş, binanın içindeki, dışındaki mal ve canlar bu sebeple depremde zarar görmüşse imalatı yapan ustalar, yapı denetim mühendisi, yüklenici ve şantiye şefi oluşan bu zarardan sorumludur. Çünkü ustaların ve işçilerin imalatının meşruluğu onu statik projeye uygun yapmalarına bağlıdır. İnşaat ustaları mesela çimentoya su katarak beton sınıfını projede olması gerekenden daha zayıf yaparlarsa ya da demirleri bağlarken gerekli aralıklardan fazla aralıkla demir bağlarsa, bu

⁵⁰ Müteahhit/yüklenicinin görevleri YDUY'de şu şekilde belirtilmiştir: "Yapı müteahhidi, şahsen sahip olduğu teknik ve mali kaynakları kullanarak veya taşeron marifetiyle yapım işini ticari maksatla üstlenen, yapının plana ve mevzuata, fen, sanat ve sağlık kurallarına, ruhsata ve eki projelere uygun olarak ve bünyesindeki mimar ve mühendisler ile diğer uzmanların gözetimi altında inşa edileceğini yapı sahibine ve ilgili idareye taahhüt eden gerçek veya tüzel kişidir." (YDUY, md. 9/1); Yapı denetimin görevleri YDHK'da şu şekilde belirtilmiştir: "Proje müelliflerince hazırlanan, yapının inşa edileceği arsa veya arazinin zemin ve temel raporları ile uygulama projelerini ilgili mevzuata göre incelemek, proje müelliflerince hazırlanarak doğrudan kendilerine teslim edilen uygulama projesi ve hesaplarını kontrol ederek, ilgili idareler dışında başka bir kurum veya kuruluşun vize veya onayına tabi tutulmadan, ilgili idareye uygunluk görüşünü bildirmek." (YDHK, md. 2-a).

⁵¹ YDUY, Ek-3, Statik-Betonarme Proje Kontrol Formu.

sebeple bina ve binanın yıkılmasından dolayı bina dışındaki mal ve canlar depremde zarar görmüşse inşaat ustaları, onları denetlemesi gereken yapı denetim mühendisi ve bu aykırılığı gidermekten kaçınan yüklenici ve şantiye şefi bu zarardan sorumludur. Çünkü inşaat ustaları mevzuata aykırı davrandığı, yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefi de mevzuata aykırılığı düzelttirmekten kaçındığı için depremde oluşan zarara sebep olmuşlardır. Nitekim 6 Şubat 2023 Pazarcık depreminden sonra yapılan gözlemlerde yetersiz donatı, bağlanmamış donatıların kümelenmesi gibi işçilik hatalarından kaynaklı yıkılmalar binalarda görülmüştür.⁵² Eğer ustalar işlerini statik projeye uygun yapsalardı, yapı denetim mühendisi, yüklenici ve şantiye şefi olan kişi imalat faaliyetindeki projeye aykırılığı düzelttirseydi depremde oluşan zararlar meydana gelmezdi. Bunu yapmadıklarından dolayı zararın sebebi onların meşru olmayan yani teaddîli fiilleri olur. Bu sebeple onlar da zararlardan sorumlu tutulurlar. Ancak binanın kendisinde oluşan zarardan sadece yüklenici sorumludur. Çünkü binanın dayanıksız yapılması kendi iradesi ile olmuştur. Kişi kendi iradesi ile kendisine zarar verirse dolaylı fiilin fâillerinin sorumluluğu kalkar.

Bu aşamada yüklenici, ustalara ve yapı denetime müdahale edip binayı projeye aykırı yapmalarını istemiş olsa bile ustaların ve yapı denetimin binanın içinde ve dışındaki mala ve cana gelen zarara karşı sorumluluğu kalkmaz. Çünkü inşaat ustalarının ve yapı denetimin kendi ihtiyarî fiilleri yüklenicinin talebinin etkisini ortadan kaldırır, işteki kusur doğrudan ustalara, yapı denetim mühendisine ve yüklenicinin kendisine bağlanır. Çünkü ustaların yüklenicinin talebini iradeleri ile yapmaları ustaların yüklenicinin elindeki bir alet gibi sayılmasına manidir. Yüklenici ise mevzuata aykırılığı düzelttirmekten kaçındığı için oluşan zarara ortak olmuştur. İnşaat ustaları ve yapı denetim mühendisi yüklenicinin talebini işlerini kaybetmemek için yerine getirmiş olsalar bile bu bir zorunluluk değildir ve onlardan sorumluluğu kaldırmaz.

Klasik fıkıh kitaplarında buna benzer şöyle bir meselenin hükmü açıklanmıştır: Bir kimse işçiler tutup evine kamu yolunun havasını işgal edecek şekilde bir eklenti ya da bir kapı gölgeliği yaptırıp iş bitip ev sahibine teslim edildikten sonra bu eklentiler düşüp yoldan geçen bir kimseyi öldürse sorumlu kişi işçiler değil ev sahibidir. Ev sahibi o kişinin canına ve malına gelen zararı üstlenir.⁵³ Bu meselenin hükmüne göre inşaat ustaların işlerindeki hatalardan dolayı onlara bir sorumluluk doğmaması gerekir. Ancak bu mesele ile ustaların kendi iradeleriyle mevzuata aykırı imalat yapma meselesi arasında şöyle bir fark olduğu için deprem meselesinde ustalara sorumluluk doğmuştur. Klasik meselede işçilerin yaptığı imalat meşru görülmektedir. Meşru bir imalatın sebep olduğu zarardan fiilinde teaddî olmadığı için kişi sorumlu olmaz. Ancak inşaat ustalarının mevzuata aykırı imalat yapmaları gayri meşru bir fiildir. Gayri meşru olan fiilde teaddî olduğu için bu fiil bir zarara sebep olmuştur fâili de o zarardan sorumludur.

⁵² Temiz vd., 6 Şubat 2023 Pazarcık/Ekinözü(Kahramanmaraş) Depremlerine İlişkin Saha Gözlemleri, 28 ve 29.

⁵³ Ebû Muhammed Gıyâsüddîn Gânim b. Muhammed el-Bağdâdî, *Mecma'ü'd-đamânât* (b.y.: Dârü'l-Kütübî'l-İslâmî, ts.), 178.

3.2.5. Binayı Denetleyenlerin Sorumluluğu

Yapı denetimin etkisine gelirse onların mutlak olarak mevzuata aykırı hareket etmesi binanın dayanıklılığına olumsuz yönde etki etmez. Onların denetlediği işler binanın dayanıklılığı ile alakalı olabileceği gibi dayanıklılığı ile alakalı olmayan işler de olabilir. Mesela pencereleri plastik doğrama ve camları da ısıcam olması gereken bir binanın bu işleri dayanıklılığı ile alakalı değildir. Yapı denetim bu bölümleri ile alakalı işleri mevzuata aykırı olarak denetlemiş veya hiç denetlememişse binanın diğer işlerini ise mevzuata uygun olarak denetlemişse bina mevzuata uygun yapılmasına rağmen depremde zarar görmüş ve zarar vermişse yapı denetim mevzuata aykırı hareket ettiği için oluşan zararlardan sorumlu tutulamaz. Çünkü bina mevzuata uygun yapıldığı için yapı denetimin mevzuata aykırı hareket etmesi binanın dayanıklılığına etki etmemiştir. Bu sebeple yapı denetimin zararlardan sorumlu olabilmesi için mutlaka kolon, döşeme, donatılar gibi binanın dayanıklılığı ile alakalı diğer işlerde mevzuata aykırı bir durum olması ve yapı denetimin bu aykırılığı düzelttirmemiş olması gerekir. Çünkü yapı denetim mevzuata aykırı hareket etse ama diğer işler mevzuata uygun yapılırsa depremde meydana gelen zarar, binanın mevzuata aykırı yapılması sebebiyle meydana gelen bir zarar olmaz. Meydana gelen zarara yapı denetimin camını, penceresini denetlememesi sebep olmadığı için yapı denetim mühendisleri o zarardan sorumlu değildir. Çünkü zarardan sorumlu olmanın illeti, zarara sebep olan fiili haksız bir şekilde yapmaktır. Yapı denetim mevzuata aykırı davranarak haksız bir fiil yapmış olsa da bu fiil zarara sebep olan fiil değildir. Fiil zararın sebebi değilse fâili de zararın sorumlusu olmaz.

3.2.6. Yüklenici ve Şantiye Şefinin Sorumluluğu

Yüklenici imalatta kullanılacak demir, çimento, kum, hazır beton gibi malzemeleri temin eder. Ustaların yapmasını istediği işin vasıflarını belirler. Bu malzemelerin ve imalatın vasıflarının mevzuatın gerektirdiği kalitede ve standartta olması gerekir. Eğer yüklenici kişi maliyeti düşürmek için kaliteli ve standartlara uygun malzeme temin etmez, düşük kalitedeki malzemeler veya eksik imalat sebebiyle depremde binanın kendisi ve binanın yıkılmasıyla içindeki, dışındaki can ve mallar zarar görürse bu zarardan yüklenici kişi ve o malzemeleri denetlemesi gereken yapı denetim sorumlu olur. Çünkü zararın sebebi düşük kalitede malzeme kullanma, kusurlu imalat ve onun yapı denetim tarafından düzeltilmemesi fiilleridir. Bu fiillerin fâilleri yüklenici ve onu engellemeyen yapı denetim görevlileridir. İmalatta düşük kalitede malzeme kullanma ve o yanlışı düzelttirmekten kaçınma fiilleri mevzuata aykırı olduğu için meşru fiiller değildir.⁵⁴ Zararın sebebi meşru olmayan yani teaddili fiil ya da fiillerse bu fiillerin fâilleri bu zarardan sorumludur.

Şantiye şefi de mevzuata aykırılığa göz yumarsa yüklenici kişi gibi yetkisi olduğu halde mevzuata aykırılığı düzeltmekten kaçındığı için sorumlu tutulur ve zarara yüklenici ve yapı

⁵⁴ YDUY, md. 5/4-c ve h.

denetimle beraber ortak olur. Çünkü şantiye şefi yüklenici adına çalıştığı için o onay vermeden imalat işleri yapılamaz.⁵⁵

Ustalar ise malzemelerin standartlarına vakıf olamayabilirler. Bu durumda malzemelerin zayıflığından kaynaklı zararlardan sorumlu olmazlar. Çünkü kendilerine gelen bilgiye göre hareket ettikleri için yaptıkları iş meşrudur, teaddî içermez. Ancak malzemelerin standartlara uygun olmadığını bilerek imalat yaparlarsa depremde zayıf malzemelerin sebep olduğu binanın kendisine ve dışındaki mala ve cana gelen zararlara yüklenici, şantiye şefi ve yapı denetimle beraber ortak olurlar. Çünkü mevzuata aykırı zayıf malzemeleri bilerek kullanmak meşru bir fiil değildir. Ama malzemelerin standartlara uygun olduğunu haber veren güvenilir bir kişinin haberine göre amel etmek meşru bir fiildir.

Yapılan işlerin standartları konusunda ustaların sorumluluğu başkalarının haber verdiği bilgiye göre değişmez. Ustalar kendilerinden istenen işin vasıflarının mevzuata uygun olup olmadığını statik proje vasıtasıyla bilir. Bu sebeple işin vasıflarının mevzuata uygun olmadığını bilmemeleri mevzuata aykırı vasıftaki imalat işlerini meşru kılmaz. Vasıfları mevzuata aykırı olan bir iş yaptıklarında ve bu aykırılıktan dolayı depremde binanın içindeki, dışındaki mal ve canlarda bir zarar ortaya çıksa ustalar bu zarara yüklenici, şantiye şefi ve yapı denetimle beraber ortak olurlar. Klasik meseleler arasında aynı gerekçe ile işverenin sorumlu olduğu ama işi yapanların sorumlu olmadığı bir meseleye yer verilmiştir. O meselede bir kimse kamu yoluna kuyu kazmak için işçi tutsa ancak bu işçi o yolun kamu yolu olduğunu bilmiyorsa, işveren tarafından bu gizlenmişse o kuyu sebebiyle bir zarar meydana gelse bu zarardan işçi değil bilakis işveren sorumludur.⁵⁶ İşçinin kuyuyu işverenin mülküne kazdığını zannederek kuyu kazması meşru bir iştir. Çünkü kendisine bir kişinin o yerin kendisine ait olduğunu söylemesi amel etmek için muteber bir bilgidir. Bu sebeple o bilgiye göre amel etmesi yaptığı işi meşru kılmaktadır. Meşru işin yol açtığı zarardan o işi yapan sorumlu tutulamaz. Fakat işverenin kamu yoluna bilerek kuyu kazdırması meşru değildir, teaddî içerir. Bu sebeple zarar işçinin fiiline değil işverenin fiiline izafe edilir ve işveren zarardan tesebbüb sorumluluğu ile sorumlu tutulur. Bu mesele göstermektedir ki kişi, yaptığı fiilin meşruluğu konusunda yanlış bilgilendirilmişse ve bunu doğrulayacak yetkili kişilere ulaşma imkânı yoksa yaptığı fiil meşru kabul edilmekte ve onun sebep olduğu zararlardan yanlış bilgilendirme yapan kişi sorumlu tutulmaktadır. Ancak bu bilgiyi doğrulattıracağı yetkili kişilere ulaşma imkânı varsa ve bunu yapmazsa yanlış bilgilendirildiği fiil meşru kabul edilmez. Dolayısıyla onun yol açtığı zarardan o fiili yapan sorumlu tutulur.

3.2.7. Binada Onun Dayanıklılığına Etki Edecek Değişiklikler Yapanların Sorumluluğu

Bina her aşamasında mevzuata uygun yapılırsa da ancak binayı kullananlar binada kolon kesme veya onun dengesini bozacak ekleme ve değiştirmeler yapsalar deprem esnasında oluşan

⁵⁵ YDUY, md. 3-1.

⁵⁶ Bağdâdî, *Mecma'u'd-đamânât*, 178.

zararın sebebi binadaki sonradan yapılan değişimler ise bu değişimleri yapan kişiler binanın kendisinde ve binanın yıkılması ile içindeki, dışındaki mal ve canlarda oluşan zarardan sorumludur. Çünkü onlar bu değişikliği yapmasalardı binada, içindeki, dışındaki mal ve canlarda bir zarar oluşmazdı. Binada böyle değişiklikler yapmaları ise mevzuata aykırı bir durumdur. Bu da fiillerini meşru olmaktan çıkarır, onları teaddîli fiiller yapar. Zarara bu teaddîli fiiller sebep olduğu için onların fâilleri de bu zarardan şer'an sorumlu olurlar.⁵⁷

3.2.8. Birbirinden Bağımsız veya Bağımlı Birden Fazla Mevzuata Aykırılık Durumunda Sorumluluk

Depremde binanın kendisinde, içindeki, dışındaki can ve mallarda oluşan zararın illeti birbirinden bağımsız bir şekilde birden fazla ise bu illetlerin fâillerinin hepsi bu zarardan sorumludur. Mesela depremde binanın kendisi, içindeki, dışındaki can ve mallar; zemin etüdündeki, statik projedeki ve imalattaki birbirinden bağımsız mevzuata aykırı haller sebebiyle zarar görse bu zarardan zemin etüdü, statik proje mühendisleri, imalat faaliyetinde bulunan ustalar, yapı denetim mühendisi, yüklenici ve şantiye şefi eşit olarak sorumludur. Çünkü binanın zarar görmesine mevzuata aykırı fiillerin toplamı, yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefinin bunları düzeltmekten kaçınması sebep olmuştur.

Eğer mevzuata aykırı fiiller birbirinden bağımsız değil, bilakis hepsi bir önceki fiilin mevzuata aykırı olması sebebiyle yanlış yapılmışsa bu durumda hata zincirinin ilk halkasını oluşturan fâil, yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefi zarardan sorumlu olur. Hata zincirinin halkalarını oluşturan sonraki fâiller bu zarardan sorumlu olmazlar. Çünkü ilk halka mevzuata uygun davranmış olsaydı diğerleri de mevzuata uygun davranmış ve böylelikle deprem sebebiyle bir zarara yol açılmamış olacaktı. Bundan ötürü inşa işlerinde mevzuata aykırılıklar birbirine bağlı ise zarardan yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefi yanında mevzuata ilk aykırı davranan, birbirinden bağımsız ise her birinin fâili sorumludur. Nitekim bir kimse kamu yoluna kuyu kazsa başka bir kimse de o kuyunun yakınına taş koysa diğer bir kimse de bu taşta takılıp kuyuya düşse ve ölse bu zararın sorumluluğu kuyuyu kazana değil taşı koyanadır. Çünkü taşı koymasaydı kişi takılıp kuyuya düşmezdi.⁵⁸ Aynı şekilde inşa faaliyetinde de bir önceki iş mevzuata uygun yapılsa ona bina edilen diğer işler de mevzuata uygun yapılırdı. Burada mevzuata aykırı yapılarak sonraki işlerin mevzuata aykırı olmasına sebep olan iş yola koyulan taş gibidir.

3.2.9. Zararın Sebebinin Tespit Edilememe Durumunda Sorumluluk

Yukarda zikredilen imar planı, zemin etüdü, statik proje, binanın imalatı, yapı denetim işlerinde mevzuata aykırılık bulunsa ancak binanın depremde zarar görmesine o işlerdeki mevzuata aykırılığın sebep olup olmadığı tespit edilemezse bu işlerin fâilleri her ne kadar mevzuata aykırı hareket ederek teaddîde bulunsalar da binada, içindeki, dışındaki mal ve

⁵⁷ Zeyla'î, *Tebyînu'l-ḥakâik*, 5/133; Ḥaddâdî, *el-Cevheretu'n-neyyira*, 1/338.

⁵⁸ Bağdâdî, *Mecma'u'd-ḍamânât*, 180.

canlarda deprem sebebiyle oluşan zarardan sorumlu tutulamazlar. Çünkü zararın illeti ona sebep olan fiildir.⁵⁹ Fakat hangi fiilin o zarara sebep olduğu tespit edilememiştir. Fiil ve zarar arasında illiyet bağı kurulamadığında bu işlerin fâillerinin kusurları zararın illeti olarak sabit olmaz. Zararın illeti bilinmeden fâili, fâil bilinmeden de zarardan sorumlu kişi bilinemez. Bu durumda her bir mal ve can sahibinin deprem sebebiyle mal ve canlarında oluşan zararlar kendi hesaplarından gitmiş olur. Çünkü zararın sebebi bir başkası değilse zarar mal ve can sahiplerinin hesabından düşülür.

3.2.10. Bina Sahibinin Sorumluluğu

Bina sahibinin sorumluluğu bina ve içindekilere gelen zarar ile dışındaki mal ve cana gelen zarara göre değişmektedir. Bina sahipleri binayı kullanan kişiler ise binada mevzuata aykırılık bulunduğunu bilerek binayı kullanıyorlarsa binanın içindeki mal ve canlarda depremden ötürü zararlar gelmişse bu zararlardan sadece onlar sorumlu olurlar. Çünkü binada binanın dayanıklılığını azaltan mevzuata aykırı durumun varlığını bilerek binayı kullanmayı kabul etmişlerdir. Neticesi kendilerine dönen bu iradeli fiilleri, zarar ile diğer fiiller arasındaki illiyet bağını kopartır. Diğer fiiller binayı mevzuata aykırı yapan ustaların, mühendislerin, onları denetleyip aykırılığı düzelttirmeyen yapı denetim, bu aykırılığı düzeltmekten kaçınan yüklenici ve şantiye şefinin fiilleridir. Çünkü mal sahibi bu kusuru bilerek binayı kullanmasaydı onun bina içindeki mal ve canına zarar gelmezdi. Bu, kazılan çukura bir kişinin kendi iradesi ile atlaması ve bundan kendisinin zarar görmesi gibidir.⁶⁰ Atlayan kişinin iradesi ile yaptığı fiil çukuru kazan kişinin fiili ile oluşan zarar arasındaki illiyet bağını koparır. Çünkü çukura kendi iradesi ile atlamasaydı kendisine zarar gelmezdi.

Dışındaki mal ve canlara gelen zarar konusunda ise bina sahibi yanında diğerleri de sorumludur. Zarara ortak olan diğer sorumlular binayı mevzuata aykırı yapan ustalar, mühendisler, onları düzelttirmekten kaçınan yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefidir. Bina sahibinin bu zarara ortak olmasının sebebi binadaki mevzuata aykırılığı bildiği halde binayı güçlendirerek mevzuata aykırılığı gidermek için gerekli tedbirleri almaktan kaçınmasıdır. Meşru olmayan kaçınma fiili bir zarara sebep olmuşsa kaçınan kişi o zarardan sorumludur.

Bina sahibi yüklenici dışında bir kimse ise ve binadaki mevzuata aykırılığı bilmiyorsa depremde mevzuata aykırılık sebebiyle bina içindeki mal ve canlarda meydana gelen zarardan sorumlu tutulamaz. Burada söz konusu zarardan sorumlu olanlar mevzuata aykırılığı yapan kişiler, bu aykırılığı düzeltmeyen yapı denetim mühendisleri, yüklenici, şantiye şefi ve binayı kusuru bildirmeden satan satıcıdır. Çünkü zararın sebebi bu kişilerin meşru olmayan fiilleridir ve bu fiiller ile zarar arasındaki illiyet bağını kopartan bina sahibinin iradeli fiili yoktur.

⁵⁹ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î'*, 7/164; Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 15/26-27; Zeyla'î, *Tebyînu'l-hakâik*, 5/133; el-Hâcirî, *el-Kavâ'idü ve'd-davâibü'l-fiqhiyye*, 1/23.

⁶⁰ Alâ'uddîn el-Ḥaşkefî, *ed-Durru'l-muhtâr şerḥu Tenvîri'l-ebşâr ve câmi'i'l-bihâr*, 717; Şeybânî, *el-Aşl*, 7/38.

Diğer taraftan satıcı, binayı satan ikinci veya üçüncü kişi ise onun binadaki kusur gizli olduğu için o mevzuata aykırılık kusurunu bilme imkânı yoktur. Bu kusuru bilerek binayı satan kimse binayı sattığı kişiye onu bildirmemişse müşteri de bu kusuru bilmeden binayı başka bir kişiye satmışsa ne onu ikinci veya üçüncü defa satan ne de alan bu zararlardan sorumlu tutulamaz. Çünkü binadaki mevzuata aykırılık kusurunu gizleyerek kendisinden teaddüli bir satış fiili ve alan kişiden de mevzuata aykırılığı bilerek binayı kullanma fiili sadır olmamıştır. Satıcı, kusuru gizlemeden yapılan satış meşru olduğu için, alıcı da kusuru bilerek binayı kullanmadığı için meydana gelen zararlardan sorumlu olmaz. Burada sorumlu olanlar binayı mevzuata aykırı yapan kişilerdir.

3.2.11. Tedbir Almaktan Kaçınan Bina Ortaklarının Sorumluluğu

Bina ortaklı ise ortaklardan bazıları binayı güçlendirmek suretiyle binadaki mevzuata aykırılığın yol açtığı zayıflığı gidermek isterse diğer bazı ortaklar da buna karşı çıkarsa bu durumda deprem esnasında binada, dışındaki can ve mallarda oluşan zarardan hem binayı mevzuata aykırı yapanlar, onu düzeltmekten kaçınan yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefi hem de binayı güçlendirmekten kaçınan ortaklar sorumludur. Çünkü bunların meşru olmayan teaddüli fiilleri bu zarara dolaylı olarak sebep olmuştur. Binanın içindeki can ve mallarda oluşan zararda ise sorumluluk binadaki bu kusuru bilerek binayı kullanmaya devam eden kişilerdedir. Çünkü kendi iradeleri ile kendilerine doğrudan zarar vermişlerdir. İradeli doğrudan zarara yol açan fiil, tesebbüben yani dolaylı olarak zarara yol açan fiiller ile zarar arasındaki illiyet bağımlı kopartır.⁶¹ Binayı güçlendirmek isteyen diğer ortaklar ise binaya, binanın dışındaki mallara ve canlara gelen zarara ortak değillerdir. Çünkü zararın illeti olarak teaddüli fiil olan binadaki kusuru gidermekten kaçınma fiili onlardan sadır olmamıştır.⁶²

3.2.12. Binayı Kullanan Kiracı veya Misafirin Sorumluluğu

Binayı kullanan kişiler mal sahibi değil de kiracı veya misafir ise bu durumda eğer binadaki mevzuata aykırı kusuru bilerek binayı kullanıyorlarsa depremde binanın içindeki mal ve canlarda oluşan zarardan binayı kullanan bu kişiler sorumludur. Çünkü onların bu iradeli fiilleri oluşan zarara doğrudan yol açmıştır. Ama onlara nazaran mevzuata aykırı iş yapan usta, mühendis, yapı denetimci ve yüklenici gibi fâillerin fiilleri dolaylı olarak zarara yol açan fiillerdir. Doğrudan iradeli fiil dolaylı fiilin zarar ile arasındaki illiyet bağımlı keser. Bu da sadece doğrudan iradeli fiilin fâillerinin zarardan sorumlu olduğunu gösterir. Çünkü onlar binayı ondaki kusuru bilerek kullanmasalardı binayı mevzuata aykırı yapanların fiilleri onlara zarar veremezdi.⁶³

⁶¹ İbn Nuceym, *el-Eşbâh ve'n-Nezâîr*, 135.

⁶² Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î*, 7/164; Serahsî, *el-Mebsût*, 15/26-27; Haddâdî, *el-Cevheretu'n-neyyira*, 1/338; el-Hâcirî, *el-Şavâ'idü ve'd-đavâibü'l-fiqhiyye*, 1/23.

⁶³ İbn Nuceym, *el-Eşbâh ve'n-Nezâîr*, 135.

Ancak binayı kullanan kiracı ve misafir gibi kişiler depremde binanın kendisinde ve binanın yıkılması sebebiyle binanın dışındaki mal ve canlarda oluşan zararlardan sorumlu değildirler. Çünkü bu kişiler bina sahibi olmadığı için binada tedbir alma yetkisinden yoksundurlar. Bu da onlara binadaki zayıflığı gidermekten kaçınma fiilini izafe etmeye engeldir. Yani onlardan binadaki kusuru gidermekten kaçınma fiilli sadır olmamıştır. Bu sebeple binayı kiracı veya misafir olarak kullanan kişiler binanın kendisinde ve binanın yıkılmasıyla bina dışındaki can ve mallarda oluşan zarara ortak değildirler. Zarardan sorumlu olmak için zararın illeti olan fiilin fâili olmak gerekir.⁶⁴

Bina birinci depremde hasar almış ama yıkılmamışsa içindeki bina sakinleri kendi iradeleri ile binada kalmış ve bu esnada ikinci deprem olup bina yıkılmışsa bu kişilerin canlarında oluşan zarardan yine kendileri sorumludur. Çünkü iradeleri ile dayanıklı olmayan bir binaya girmeleri binanın yıkılmasına sebep olan diğer fiillerin etkisini ortadan kaldırmış ve canlarında oluşan zarar ile o fiiller arasındaki illiyet bağı koparmıştır.⁶⁵ Aralarındaki illiyet bağı sebebiyle zararın illeti bina sakinlerinin kendi iradeleri ile binada kalma fiilleri olmuştur. Ancak binanın kendisinde, içindeki eşyalarda ve dışındaki mal ve canlarda oluşan zararın illeti binanın yıkılmasına sebep olan binada mevzuata aykırılığın bulunmasıdır. Çünkü binanın kendisinde, içindeki eşyalarda, dışındaki mal ve canlarda oluşan zarar ile bina sakinlerinin kendi iradeleriyle binada kalma fiilleri arasında bir illiyet bağı yoktur.⁶⁶

Binayı kullanan kişiler binadaki mevzuata aykırılık sebebiyle oluşan kusuru bilmiyorsa binadaki kusur sebebiyle binanın içindeki can ve mallarda deprem esnasında bir zarar meydana gelirse binayı kullanan kişiler bu zarardan sorumlu olmazlar. Çünkü onların mevzuata aykırılık olmadığını bilerek binayı kullanmaları meşru bir fiildir. Meşru fiil zarara karşı sorumluluk doğurmaz. Burada zararın illeti olan gayri meşru fiil binada mevzuata aykırı kusur meydana getiren kişilerin fiilleridir. Onların durumu kamu yoluna izinsiz kazılan kuyuya yanlışlıkla düşen kişinin durumuna benzemektedir. Kuyuya düşenlerin oluşan zararda sorumlulukları yoktur. Çünkü o yolu kullanmaları meşru bir fiildir. Zarardan sorumlu olanlar, kuyuyu kazarak zarara dolaylı bir şekilde sebep olan kişi veya kişilerdir. Çünkü kuyuyu kazanların fiilleri meşru olmayan teaddüli bir fiildir.⁶⁷

Binayı ondaki kusuru bilmeden veya bilerek kullanan kiracı ve misafir binanın kendisinde ve binanın dışındaki can ve mallarda oluşan zararlardan sorumlu değildirler. Çünkü onların binayı kullanmaları ile bu zararlar arasında bir illiyet bağı yoktur. Yine bu zararlardan sorumlu kişiler onlara dolaylı olarak sebep olan binadaki mevzuata aykırı kusurun fâilleri, onu

⁶⁴ Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 15/26-27; Zeyla'î, *Tebyînu'l-ḥakâik*, 5/133; el-Hâcirî, *el-Ḳavâ'idü ve'd-ḍavâibü'l-fiqhiyye*, 1/23.

⁶⁵ İbn Nuceym, *el-Eşbâḥ ve'n-Nezâir*, 135; Alâ'uddîn el-Ḥaşkefî, *ed-Durru'l-muhtâr şerḥu Tenvîri'l-ebşâr ve câmi'i'l-bihâr*, 717; Şeybânî, *el-Aşl*, 7/38.

⁶⁶ Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 15/26-27; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-şanâ'i'*, 7/164.

⁶⁷ Bağdâdî, *Mecma'u'd-ḍamânât*, 178.

düzeltilmeyen yapı denetim mühendisi, o kusuru gidermekten kaçınan bina sahibi, yüklenici ve şantiye şefidir.⁶⁸

3.2.13. Yapı Kullanma İzni Belgesi Verenlerin Sorumluluğu

Binanın mevzuata aykırı yapıldığı bilindiği halde belediye, valilik veya bakanlık yetkilileri binaya yapı kullanma izin belgesi verirse ve bu aykırılık sebebiyle depremde binaya, binanın içindeki, dışındaki mal ve canlara zarar gelse belgeyi veren yetkililer, aykırılığı yapan, onu düzeltmeden onay veren yapı denetim, yüklenici kişi ve şantiye şefi ile beraber zarara ortak olurlar.⁶⁹ Çünkü yapı kullanma izin belgesi binanın inşaat ruhsatına ve ek projelerine uygun yapıldığını onaylayan bu sebeple elektrik, doğalgaz ve su gibi hizmetlerin sağlanarak binanın kullanımına izin veren belgedir.⁷⁰ Bu belgenin binaların kullanıma uygun olduğunu bildirmesi sebebiyle insanlar bu binaları kullanmaya başlar. Eğer bu belge olmazsa insanlar binaları kullanmaz ve mevzuata aykırılık sebebiyle depremde oluşacak zararlar da başlarına gelmemiş olur. Bu da yapı kullanma izin belgesi verilmesi fiilinin insanları yanlış yönlendirmek suretiyle depremde oluşan mala ve cana yönelik zararlara tessebbüben yol açtığını gösterir. Ayrıca bu belge binadaki mevzuata aykırılığı giderme imkânı ve yetkisi olan kişilerin bundan kaçınması demektir. Dolayısıyla kusurlu binaya belgenin verilmesi fiili meşru olmayan teaddüli bir fiildir. Zararın sebebi olan ve teaddü şartını taşıyan fiiller, fâillerine sorumluluk doğurur.⁷¹

Ancak yapı kullanım izni belgesi veren yetkililer önlerine gelen evraklarda bir eksiklik görmez, binada mevzuata aykırı iş ve işlemler yapıldığı halde bu evraklara yazılmadığı için eksikliği bilmeden sadece evraklardaki verilere bakarak yapı kullanım izin belgesi verirse zarara ortak olmazlar. Çünkü her ne kadar yapı kullanım izin belgesi vererek dolaylı yoldan bir zarara sebep olmuş olsalar da yaptığı fiiller teaddü içermez. Onların görevi kâğıt üzerinde bir eksikliğin olup olmadığını kontrol etmektir. Bu görevlerini de yerine getirmişlerdir. Teaddü olmayan fiil fâiline sorumluluk doğurmaz. Bu durumda zarardan sorumlu olanlar, binada mevzuata aykırı iş ve işlemler yapan mühendisler, ustalar, yüklenici kişi, şantiye şefi ve bu aykırılığı düzeltmekten kaçınan bina sahibidir.

3.2.14. Yapı Kayıt Belgesi Verenlerin Sorumluluğu

İmar barışı sebebiyle yapı kayıt belgesi verilen binalarda yapı kayıt belgesi veren yetkililer depremde binada oluşacak zarardan sorumlu değildirler. Çünkü yapı kayıt belgesi, yapı

⁶⁸ Serahşî, *el-Mebsût*, 15/26-27; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î*, 7/164.

⁶⁹ Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliğinde Yapı Kullanma İzni Belgesi düzenleyen idari personelin sorumluluğu şu şekilde maddeleştirilmiştir: “Yapı ruhsatı ve yapı kullanma izni belgesini düzenleyen ilgili idare görevlileri, görevlerinin gereği gibi yerine getirilmemesinden doğan her türlü yapı kusurundan ve böylece meydana gelen zararlardan dolayı, tabi oldukları mevzuat çerçevesinde sorumludurlar.” (YDUY, md. 4/2).

⁷⁰ Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde Yapı Kullanma İzin Belgesi şu şekilde tanımlanmıştır: “Yapının ruhsat eki projelerine uygun olarak tamamlandığını gösteren, yapının kullanımına izin veren, Ek-9'da yer alan forma uygun olarak düzenlenen, onaylı belgeyi ifade eder.” (PAİY, md. 4).

⁷¹ Serahşî, *el-Mebsût*, 15/26-27; Zeyla'î, *Tebyînu'l-ḥakâik*, 5/133; el-Hâcîrî, *el-Ḳavâ'idü ve'd-ḍavâibü'l-fiqhiyye*, 1/23.

kullanma izin belgesi gibi binaların mevzuata uygun yapıldığını onaylayan bir belge değildir. Bilakis binanın kullanma iznini; elektrik, su, doğalgaz, telefon ve kanalizasyon gibi hizmetleri bina yıkılıncaya veya kentsel dönüşüm uygulamasına kadar geçici olarak alabilmesini sağlayan bir belgedir.⁷² Bina zayıf olsa bile bu hizmetleri sunmak meşrudur. Meşru olan bu hizmetleri alma imkânı sunulduğu için binayı kullanan kişilere deprem sebebiyle bir zarar gelse bu zararın sebebi yapı kayıt belgesi veren yetkililer olamaz. Çünkü söz konusu hizmetleri almak binanın zarar görmesine sebep olmamıştır. Bir fiil zararın sebebi / illeti değilse fâili de o zararın sorumlusu olmaz.⁷³ Bu tür binalarda deprem sebebiyle oluşan zararlara karşı sorumluluk mevzuattan önce yapılan binalardaki sorumluluk gibidir. İnşaat mesleğindeki bina imalatında esas alınan örf, mevzuat mesabesinde. Sorumluluk bu örfeye uygun veya aykırı davranmaya göre değişir.

3.2.15. Deformasyon ve Mevzuata Aykırılık Durumunda Sorumluluk

Binanın kendisindeki deformasyon ve mevzuata aykırılık sebebiyle depremde bina hasar almış ve bu hasar sebebiyle binanın içindeki, dışındaki mal ve canlar zarar görmüşse bu zarara sebep olan etkenlerin fâilleri sorumludur. O fâiller bina sahipleri ve inşaat işlerinin paydaşlarıdır. Bina sahibi deformasyonun binayı zayıflatmasını gidermekten kaçınmış, mühendis veya ustalar mevzuata aykırı iş yapmış, yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefi bu aykırılığı düzeltmekten kaçınmıştır. Bu fiiller zarara sebep olan teaddüli fiillerdir.⁷⁴ Zarara sebep olan birbirinden bağımsız etkenlerin sayısı artarsa sorumluluk da o sayı kadar bölünür. Mesela bina depremde deformasyon, zemin etüdündeki raporun mevzuata aykırı olması, yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefinin bu aykırılığı düzelttirmekten kaçınması sebebiyle yıkılırsa oluşan zarardaki sorumluluk bina sahibi, zemin etüdü mühendisi, yapı denetim mühendisi, yüklenici ve şantiye şefi arasında beşe taksim edilir.⁷⁵ Ancak kişiler binanın deformasyonunu ve binadaki mevzuata aykırı kusuru bilerek binayı kullanmayı seçmişlerse bu durumda binanın içindeki mal ve canlarda oluşan zarardan binayı kullananlar sorumlu tutulur. Çünkü onların iradeli fiilleri doğrudan kendi mal ve canlarına zarar vermiştir. Diğer binada deformasyon ve mevzuata aykırı kusurun ihdas edilme sebepleri dolaylı fiillerdir. İradeli doğrudan fiil dolaylı fiiller ile o iradeli fiil sahiplerine gelen zarar arasındaki illiyet bağı keser ve illiyet bağı doğrudan zarara sebep olan iradeli fiile izafe edilir.⁷⁶

Eğer binayı kullananlar deformasyonu bilir fakat binadaki mevzuata aykırı kusuru bilmezse depremde binanın içindeki mallarında ve canlarında oluşan zararlar her iki kusurdan dolayı olmuşsa zararların beşte birinden binayı kullanan mal ve can sahipleri, beşte birinden binayı mevzuata aykırı yapan mühendis veya ustalar, üçüncü beşte birinden o aykırılığı

⁷² İK, Geçici md. 16.

⁷³ Serahşî, *el-Mebsûât*, 15/26-27; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î'*, 7/164; el-Hâcirî, *el-Ğavâ'idü ve'd-ğavâibü'l-fiqhiyye*, 1/23.

⁷⁴ Serahşî, *el-Mebsûât*, 15/26-27; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î'*, 7/164; el-Hâcirî, *el-Ğavâ'idü ve'd-ğavâibü'l-fiqhiyye*, 1/23.

⁷⁵ Merğînânî, *el-Hidâye*, 4/447.

⁷⁶ Alâ'uddîn el-Ğaşkefî, *ed-Durru'l-muhtâr*, 717; Şeybânî, *el-Aşl*, 7/38.

düzeltilmekten kaçınan yapı denetim ve dördüncü beşte birinden o aykırılığı düzeltmekten kaçınan yüklenici ve son beşte birinden şantiye şefi sorumludur. Eğer sorumluların sayısı artarsa zarar da aralarında daha küçük paylara bölünür. Çünkü binayı kullananlar sadece binanın deformasyonlu olduğunu bilmelerinden dolayı ondan gelecek zararı kendi kendilerine vermiş olurlar.⁷⁷ Başka bir deyişle iradeli fiilleri, deformasyon fiili ile kendilerine gelen zarar arasındaki illiyet bağı keser. Bu da zararın sorumluluğunu deformasyonu gidermekten kaçınan bina sahibinin üzerinden kaldırır. Fakat binayı kullananlar mevzuata aykırılık kusurunu bilmedikleri için ondan gelecek zarara iradeleri ile maruz kalmış olmazlar. Dolayısıyla teaddî içeren mevzuata aykırılık fiili ile onun sebep olduğu zarar arasındaki illiyet bağı devam ettiği için fâilleri de sorumluluktan kurtulamaz.⁷⁸

3.3. İlgili Mevzuatın Olmadığı Zamanda İnşa Edilen Binalarda Sorumluluk

Bina ilgili mevzuatın olmadığı bir zamanda yapılmışsa yapıldığı zamandaki inşaat mesleğinin örfü inşaat standartlarını belirleyen bir ölçüdür.⁷⁹ Çünkü örfün belirlemiş olduğu şartlar akitte koşulmuş şartlar gibidir.⁸⁰ Ayrıca örfü göre ayıplı sayılan bir mal ayıplı ve eksik sayılır. Mevzuatın olmadığı zamanda inşaat mesleğindeki örf mevzuat gibidir. Yukarıda mevzuat esas alınarak açıklanan hükümler örf için de geçerlidir. Yani bina örfü uygun yapıldığı halde depremde binanın kendisi, içindeki, dışındaki can ve mallar yıkılma sebebiyle zarar görmüşse sorumluluk mevzuata uygun yapılan binalardaki sorumluluk gibidir. Bunun aksinde de aksi hükümler geçerlidir.

Daha açık bir ifade ile örfü aykırılık sebebiyle depremde binanın kendisi, içindeki, dışındaki mal ve canlar yıkılma sebebiyle zarar görmüşse burada da sorumluluk mevzuata aykırı yapılmış binalardaki sorumluluk gibidir. Mesela inşaat mesleği örfünde kolonlarda her iki demir arası boşluk yedi cm olması gerekirken bir binanın kolonlarında demirler arası on cm'lik boşluk konmuşsa buna sebep olan inşaat ustası deprem sarsıntısında demirler arası boşluğun olması gerekenden üç cm fazla olması sebebiyle meydana gelen zarardan sorumludur. Çünkü usta işini örfü aykırı yaptığı için kendisinden zarara sebep olan teaddîli bir fiil sadır olmuştur. Zarara teaddîli bir şekilde dolaylı olarak sebep olan fâil de zarardan sorumludur. Diğer bir sorumlu da yüklenicidir. Yüklenici örfü aykırılığı gidermekten kaçınmıştır. Düzeltme imkânı olduğu halde yüklenicinin örfü aykırılığı düzeltmekten kaçınması binanın depreme zayıf yakalanmasına sebep olmuştur. Ustanın örfü aykırı bir şekilde binayı inşa etmesi, yüklenicinin bu kusuru gidermekten kaçınması teaddîli yani haksız bir fiildir. Onun teaddîli bir fiil olmasının göstergesi binadaki o aykırılığın örfte bir ayıp sayılmasıdır. Eğer teaddîsiz haklı bir fiil olsaydı oluşan kusur

⁷⁷ Alâ'uddîn el-Ḥaşkefî, *ed-Durru'l-muhtâr*, 717; Şeybânî, *el-Aşl*, 7/38.

⁷⁸ Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 15/26-27; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-šanâ'î'*, 7/164; Ḥaddâdî, *el-Cevheretu'n-neyyira*, 1/338.

⁷⁹ Recep Özdirek, *İslam Hukukunda İşçilerin Verdiği Zararın Tazmini* (İstanbul: y.y., 2009), 119; Bkz. İbrahim Kafi Dönmez, "el-Urf (Örf) fi'l-Fikhi'l-İslami", *Dirâsât Fıkhiyye ve Usûliyye* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2019), 123-205.

⁸⁰ Cevdet Paşa vd., *Mecelle-i ahkâm-ı 'adliyye*, 28; İbn Nuceym, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, 84.

ayıp sayılmazdı. Ustanın ve yüklenicinin teaddîli bu fiili zararın illeti olduğu için fâilleri de zarardan sorumludur.⁸¹

Ustadan kolonların örfe aykırı aralıkta yapılmasını yüklenicinin kendisi istese de ustanın örfe muhalif hareket etmemesi gerekir. Eğer yüklenicinin talebini yerine getirirse inşaat örfüne uygun davranmadığı için zararın sebebi ustanın kendi fiilidir. Yukardaki örneğe göre demirleri örfe aykırı bir şekilde döşeme fiili olur. İnşaat ustası kendi iradesi ile örfe aykırı davrandığı için yüklenicinin isteme fiili, ustanın fiili ile zarar arasındaki illiyet bağıını kesmez.⁸² Burada ustanın örfe aykırı olan bina imalatını kendi iradesi ile yapması ve yüklenicinin o aykırılığı düzeltmekten kaçınması zarara tesebbüben yol açan dolaylı fiillerdir. Bundan ötürü ikisinden birisi doğrudan zarara yol açan fiil olmadığı için birbirlerinin zararları arasındaki illiyet bağıını kesmez. Bu sebeple her iki fiil de zararın aynı derecedeki sebebi olur, fâilleri de aynı derecede zarardan sorumlu tutulur.

İlgili mevzuatın olmadığı, örfün ölçü alındığı zamanda yapı denetim olmadığı için böyle durumlarda yapı denetimin sorumluluğundan bahsedilemez.

4. Depreme Dayanıklı Diye Satılan Depremde Zarar Görmüş ve Zarar Vermiş Binalardaki Mala ve Cana Yönelik Sorumluluk

“Depreme dayanıklı” sözü ile “mevzuata uygun veya inşaat mesleğindeki örfe uygun” manaları kastedilir. Çünkü hiç kimse depreme karşı binanın yıkılmayacağı garantisini kastetmesi mümkün değildir. Bu şart ile bir bina satıldığında mevzuata veya örfe aykırı bir kusur olmadığı sürece deprem sebebiyle binanın kendisinde, içindeki, dışındaki mal ve canlarda oluşacak zarardan satan kişi sorumlu olmaz. Eğer binanın kendisinde ve içindeki mal ve canlarda oluşan zararlar binanın mevzuata veya örfe aykırı yapılması sebebiyle oluşmuşsa bu zararlardan sorumlu olanlar yukarda mevzuata aykırı bir şekilde yapıлып depremde zarar gören binalar konusunda açıklanmıştır. Mevzuata aykırılık hangi işte ise o işin fâilleri bundan sorumludurlar.

5. Depremde Binanın Kendisinde, İçindeki ve Dışındaki Mal ve Canlarda Oluşan Zararların Tazmini

Depremde binanın kendisinde, içinde ve dışında binanın hasar alması sebebiyle mala ve cana yönelik zararlar oluşabilir. Mala yönelik zararlar; binada, bina içindeki eşyalarda ve binanın üzerine yıkılması gibi sebeplerle bina dışındaki kamu ve özel şahısların mallarında

⁸¹ Seraḥsî, *el-Mebsûṭ*, 15/26-27; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-šanâ'î'*, 7/164.

⁸² Ebû'l-Fidâ' Kâsım b. Kuṭluboğâ el-Cemâlî İbn Kuṭluboğâ, *Hulâsatu'l-Efkâr Şerḥi Muḥtaşari'l-Menâr*, thk. Hâfız Senâ'ullâh ez-Zâhidî (b.y.: y.y., 1424/2003), 104; Ebû 'Alî Ahmed b. Muhammed b. İshâk Ebû 'Alî eş-Şâşî, *Uşûlu's-Şâşî* (Beirut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, ts.), 68.

meydana gelebilir. Aynı sebeplerle bina içindeki, dışındaki kişilerin ölmesi ve yaralanması şeklinde onların canlarında da zararlar meydana gelebilir.

Söz konusu zararlara sebep olan sorumlular mala yönelik zararları kendi mallarından tazmin ederler, cana yönelik zararlar ise zararın miktarına göre ya kendi mallarından ya da âkileleri tarafından ödenir.⁸³ Eğer zarar yaralanmaysa ve yaralanmanın diyet miktarı tam can diyetinin⁸⁴ yirmide birinden daha az ise sorumlu kişi ve kişiler kendi mallarından bu diyeti öderler. Yaralanmanın diyet miktarı tam can diyetinin yirmide biri ve daha fazlası ise sorumluların âkileleri bu diyetleri öderler.⁸⁵ Eğer yaralanan kişiler birden fazla ise ve her birisinin yaralanma diyeti tam can diyetinin yirmide birinden az ama toplamları yirmide birinden çoksa bu durumda sorumlular yaralanma diyetlerini yine kendi mallarından öderler. Çünkü her bir yaralanma diyeti telef edilen mal hükmündedir.⁸⁶ Tazmin edilecek malî zararlar tam can diyetini geçse bile zarar veren kişilerin kendi mallarından tazmin edilir.

Âkile kural olarak kişinin baba tarafı erkek akrabalarıdır. Diyetlerin ödenmesi için en az iki bin beş yüz âkile ferdine ulaşmak gerekir.⁸⁷ Günümüzde kabile ve aşiret şeklinde yaşamayan insanların âkile olarak uzak akrabalarına ulaşmaları mümkün değildir. Bu sebeple diyet ödemekle sorumlu kişi mümkün merteye ulaşabildiği akrabalarına bunu haber vermelidir. Çünkü şer'an diyet ödeme konusunda bu akrabaları yükümlüdürler. Ancak haberleri olmadan böyle bir yükümlülüğü bilemezler. Bu sebeple diyeti ödemeye gücü yetmiyorsa ya da hepsini kendi malından ödemek istemiyorsa ulaşabildiği akrabalarına bu durumu haber vermesi gerekir. Haberin ulaştığı akrabaları ise kendi paylarına düşen diyetin dört dirheme kadarını yani diyetin iki bin beş yüzde birini üç sene içerisinde ödemekle mükelleftir.⁸⁸

Depremde mevzuata veya örf'e aykırılık sebebiyle zarar gören binanın kendisinin, içindeki ve dışındaki malların tazmini mislî mallarda misilleri ödenerek eğer zarar gören mallar kıyemî ise binanın yıkıldığı zamandaki sağlam bina ve sağlam eşya değerine göre malların kıymetleri belirlenerek ödenir. Çünkü malın telef olması borcun sebebidir. Sebep ne zaman gerçekleşirse borç da o zaman terettüp eder.⁸⁹ Bina sahibinin iki seçeneği vardır: Birincisi binanın yıkılmasına

⁸³ Mehmet Onur, *İslam Borçlar Hukukunda Risk Teorisi ve Rizikolu Akitler* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 144.

⁸⁴ Bir can diyeti yüz deve veya on bin dirhem paradır. (Merğînânî, *el-Hidâye*, 4/460-461); Bunun yirmide biri beş deve veya beş yüz dirhemdir. Nisap miktarı iki yüz dirhem gümüşe bunun altın karşılığı yaklaşık seksen gram altındır. Buna göre on bin dirhem yaklaşık dört kilo altın yapar.

⁸⁵ Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el- Kudûrî Kudûrî, *Muhtaşaru'l-Kudûrî fi'l-fıkhî'l-Hanefî*, thk. Kâmil Muhammed Muhammed 'Uveyda (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418/1997), 194; 'Abdurrahmân b. Muhammed b. Suleymân Dâmâd Efendî 'Abdurrahmân Şeyhîzâde, *Mecma'u'l-'enhur fi şerhi Multeka'l-'ebhur*, thk. Hâfil 'İmrân el-Manşûr (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419/1998), 414.

⁸⁶ Merğînânî, *el-Hidâye*, 4/511.

⁸⁷ Merğînânî, *el-Hidâye*, 4/461/507; Kâşif Hamdi Okur, *İslam Hukukunda Sosyal Sorumluluk Âkile Örneği* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2017), 256.

⁸⁸ Merğînânî, *el-Hidâye*, 4/507.

⁸⁹ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î*, 7/151; Zeyla'î, *Tebyînu'l-hakâik*, 5/223.

sebeup olan sorumlulara binanın kıymetini enkaz ve arsa değerlerini çıkartarak tazmin ettirebilir ya da bina ve arsayı sorumlulara bırakarak binanın yıkılmadan önceki kıymetini enkaz ve arsa değerleri çıkartılmadan ödettirebilir.⁹⁰

Ancak binanın içindeki tabak, çanak, saat gibi eşyaların hepsi binanın yıkılması sebebiyle zarar görmemiş olabilir. Bilakis deprem sarsıntısı esnasında düşmüş ve zarar görmüş olma ihtimali yüksektir. Bu mallar sahibinin hesabından gider. Dolayısıyla sarsıntı sebebiyle düşerek telef olan mallar tahminen hesaplanır. Çünkü bütün eşyaların değerini tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Hesaplanan malların değeri binanın verdiği zararlardan çıkartılır.

Depremde binanın kendisinde, binanın içindeki ve dışındaki mallarda oluşan zararın sorumluları birden fazla ise mala yönelik zararlar onlar arasında eşit olarak paylaştırılır. Eğer sorumluların fiillerinin zarara sebep olma oranları belirlenebilirse bu durumda zararlar sebebiyet oranlarına göre onlar arasında paylaştırılır. Cana yönelik zararlarda ise aynı şekilde zararların diyetleri sorumluların aralarında paylaştırılıp âkilelerine tazmin ettirilir. Mesela mala yönelik zararın sorumluları üç usta, iki mühendis, bir yapı denetimci ve iki yüklenici olsa zararın miktarı da sekiz milyon olsa toplam sorumlu sayısı sekiz olduğu için her birisi bir milyon tazmin ederek zararı karşılar. Yine bu kişiler sekiz kişinin can kaybından sorumlu olsalar sekiz tam can diyeti onların arasında paylaştırılır ve her birisine bir tam can diyeti düşer. Bu kişilerden her birinin âkilesi bu tam can diyetini ödemekle mükelleftir.

Sonuç

İlgili mevzuata uygun yapılmış binalar depremde hasar alır veya yıkılırsa ve bu sebeple binaya, içindeki, dışındaki mala ve cana bir takım zararlar gelirse bu zararlardan mal ve can sahipleri sorumludur. Aynı şekilde binada yönetmeliğe aykırılık bulunsa ama depremde binanın hasar alması veya yıkılması sebebiyle meydana gelen zararların asıl sebebinin bu aykırılık olduğu tespit edilemezse yine bu zararlardan mal ve can sahiplerinin kendileri sorumludur.

İlgili mevzuata uygun yapılmakla beraber binalar depremde deformasyon sebebiyle hasar alır veya yıkılırsa, bu sebeple içindeki mala, cana zarar gelirse bundan binayı kullanan mal ve can sahipleri; binanın kendisine, dışındaki mal ve canlara zarar gelirse bundan da bina sahipleri sorumludur.

İlgili mevzuattaki kusurdan dolayı bina depremde hasar alır veya yıkılırsa eğer mevzuatı hazırlayanlar yaptıkları iş akdine muhalefet ederek bu kusura sebep olmuşlarsa bu durumda onlar binada, içindeki, dışındaki mal ve canlarda ortaya çıkan zarardan sorumludur.

Binanın dayanıklılığı ile alakalı işler imar planı, zemin etüdü, statik proje telifi, imalat faaliyeti, yapı denetim işleridir. Bu işlerin birisinde ilgili mevzuata aykırı hareket edilmişse

⁹⁰ Cevdet Paşa vd., *Mecelle-i ahkâm-ı 'adliyye*, 296-297.

depremde bu aykırılık sebebiyle binanın kendisinde, içindeki, dışındaki mal ve canlarda zararlar oluşmuşsa mevzuata aykırı hareket eden iş sahibi veya sahipleri, yapı denetim elemanları, yüklenici/müteahhit ve şantiye şefi bu zararlardan sorumludur.

İlgili mevzuattaki standartlardan daha düşük kalitede malzemeler bina imalatında kullanılmış ve bina depremde bu sebeple hasar almış veya yıkılmışsa binada, içindeki, dışındaki mal ve canlarda ortaya çıkan zarardan malzemeleri temin eden yüklenici ve onları değiştirmekten kaçınan yapı denetim sorumludur. Eğer ustalar ve şantiye şefi bu malzemelerin mevzuattaki standartlara aykırı olduğunu biliyorsa onlar da bu sorumluluğa ortak olurlar. Bilmiyorlarsa ortak olmazlar.

Bina imal edildikten sonra binanın dayanıklılığını azaltacak değişiklikler yapılır ve depremde bina bu sebeple hasar alır veya yıkılırsa binanın kendisinde, bina içindeki, dışındaki can ve mallarda ortaya çıkan zararlardan bu değişikliği yapanlar sorumludur.

Binada birbirinden bağımsız birden çok işte mevzuata aykırılık varsa bu sebeple bina depremde zarar görmüş, içindeki, dışındaki mal ve canlara zarar vermişse mevzuata aykırılık bulunan iş sahipleri, yapı denetim ve yüklenici bu zararlardan sorumludur. Ancak işlerdeki mevzuata aykırılık birbirine bağlı ise yani önceki iş mevzuata aykırı olduğu için sonraki işler de ona göre yapılmışsa bu sebeple onlar da mevzuata aykırı olmuşsa burada mevzuata aykırılık bulunan bütün işlerin sahipleri zararlardan sorumlu olmaz. Bilakis işlerden sadece mevzuata aykırılığa sebep olan ilk işin sahibi, yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefi bu zararlardan sorumlu olur.

Bina sahibi, binadaki mevzuata aykırılığı biliyorsa ve bunu gidermek için binayı güçlendirmekten kaçınmışsa mevzuata aykırı iş yapan kişiler, onu düzeltmeyen yapı denetim mühendisleri, yüklenici ve şantiye şefi ile beraber depremde binaya, içindeki, dışındaki mal ve canlara gelen zararlardan sorumludur. Ancak binadaki mevzuata aykırılığı bilmiyorsa ve bilme imkânı yoksa ondan teaddüli kaçınma fiili sadır olmadığı için zararlardan sorumlu değildir.

Bina ortaklı ise ve bazı ortaklar binadaki mevzuata aykırılığı gidermekten kaçınıyor bu sebeple binadaki kusur giderilemiyorsa depremde binada, dışındaki mal ve canlarda bu kusur sebebiyle meydana gelen zararlardan mevzuata aykırılığı gidermekten kaçınan ortaklar, mevzuata aykırılığı yapan kişilerle, yapı denetim mühendisleriyle, yüklenici ve şantiye şefiyle beraber sorumludur. Diğer ortaklar ise bu zararlardan sorumlu değildir. Ancak bina içindeki can ve mallarda meydana gelen zarardan mal ve can sahiplerinin hepsi kendi malları ve canları miktarınca sorumludur.

Yetkililer binadaki mevzuata aykırı durumu bildiği halde yapı kullanma izni belgesi verilerse depremde bu aykırı durumdan dolayı binada, içindeki, dışındaki can ve mallarda meydana gelen zararlardan bu aykırılığı yapan, onu düzeltmekten kaçınan yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefi ile beraber sorumludurlar. Ancak yetkililer önlerine gelen evraklar tam olduğu için binadaki mevzuata aykırılık olduğu halde onu fark edememiş ve yapı kullanma izni

belgesi vermişlerse depremde bu aykırılık sebebiyle meydana gelen zararlardan sorumlu olmazlar.

Mevzuata aykırılıkların bulunduğu binalara yapı kayıt belgesi veren yetkililer depremde binada, içindeki, dışındaki mal ve canlarda meydana gelen zararlardan sorumlu değildir.

Binada deformasyon ve mevzuata aykırılık kusurları beraber bulunuyorsa depremde binaya, bina içindeki, dışındaki mala ve cana bu kusurların birleşimi sebebiyle zarar gelmişse bu zararlardan bina sahibi ve mevzuata aykırılığı yapan kişiler, yapı denetim, yüklenici ve şantiye şefi sorumludur. Ancak binayı kullananlar bu iki kusuru bilerek binayı kullanıyor iseler depremde bu kusurlar sebebiyle mallarına ve canlarına gelen zarardan sadece kendileri sorumludur. Eğer binayı kullananlar binada deformasyon olduğunu biliyor ama mevzuata aykırılığı bilmiyorlar ise depremde binadaki mal ve canlarına gelen zararda binayı kullananların kendileri ve mevzuata aykırılığa sebep olan ve onu düzeltmekten kaçınan diğer kişiler kusurları oranında sorumludur.

İlgili mevzuatın olmadığı zamanlarda yapılmış binalarda ölçü inşaat mesleğinin örfüdür. Örfü uygun yapılmış binalar mevzuata uygun yapılmış binalardaki hükümlere, örfü aykırı yapılmış binalar da mevzuata aykırı yapılmış binalardaki hükümlere tabidir.

“Depreme dayanıklı” diye satılan bir bina depremde zarar görür ve zarar verirse bu söz mevzuata uygun manasına hamledilir ve sözü doğru çıkarsa depremde meydana gelen zararlardan satıcı sorumlu olmaz, doğru çıkmazsa diğer sorumlularla beraber sorumlu olur.

Yukarda zikredilen durumlarda binayı kullananlar mevzuattaki aykırılığı bilerek binayı kullanmışlarsa ve bu sebeple depremde bina içindeki mal ve canlarına zarar gelmişse bu zararlardan kendileri sorumludur. Yani mal ve canları hederdir.

Sorumlular başkalarının malına gelen zararları kendi mallarından öderler. Başkalarının canlarına gelen zararları ise diyet olarak kendileri ve âkileleri öder. Eğer ödenecek diyet tam can diyetinin yirmide birinden az ise yine sorumlular onu kendi mallarından öderler.

Kaynakça | References

- ‘Abdurrahmân Şeyhîzâde, ‘Abdurrahmân b. Muḥammed b. Suleymân Dâmâd Efendî. 1419/1998. *Mecma‘u’l-’enhur fi şerhi Multeka’l-’ebhur*. 4 c. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-’İlmiyye.
- ‘Alâ’uddîn b. Muḥammed b. ‘Âbidîn, ‘Alâ’uddîn Muḥammed b. ‘Omer b. ‘Abdul‘azîz ‘Âbidîn el-Ḥuseynî ed-Dimeşķî. 1410/1990. *Ḳurretu ‘ayni’l-aḥbâr li tekmileti Reddi’l-muḥtâr ‘alâ’d-Durri’l-muḥtâr*. 2 c. Beyrut: Dâru’l-Fikr li’t-Ṭabâ‘ati ve’n-Neşri.
- ‘Alâ’uddîn el-Ḥaşkefi, Alâ’uddîn Muḥammed b. ‘Alî b. Muḥammed el-Ḥaşkefi ed-Dimeşķî. 1423/2002. *ed-Durru’l-muḥtâr şerhu Tenvîri’l-ebşâr ve câmi’i’l-bihâr*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-’İlmiyye.
- ‘Alâ’uddîn es-Semerķandî, Ebûbekir Muḥammed b. Aḥmed b. Ebî Aḥmed. 1414/1994. *Tuḥfetu’l-fukahâ’*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-’İlmiyye. Alâ’uddîn el-Ḥaşkefi, Alâ’uddîn Muḥammed b. ‘Alî b. Muḥammed el-Ḥaşkefi ed-Dimeşķî. *ed-Durru’l-muḥtâr şerhu Tenvîri’l-ebşâr ve câmi’i’l-bihâr*. thk. ‘Abdulmun‘im Ḥalîl İbrâhîm. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-’İlmiyye, 1423/2002.
- ARAADHK, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, *Resmi Gazete* 28309 (31.05.2012). Erişim 25 Kasım 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120531-1.htm>
- Aydin, Melikşah - Aykanat, Mehmet. “Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu”. *Selcuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.15337/suhfd.672419>
- Bağdâdî, Ebû Muḥammed Giyâsüddîn Gânim b. Muḥammed el-. *Mecma‘u’l-’damânât*. b.y.: Dâru’l-Kütubi’l-İslâmî, ts.
- Ceşşâş, Ebû Bekir Aḥmed b. ‘Alî er-Râzî el-. *Âḥkâmu’l-Ḳur‘ân*. thk. Muḥammed Şâdiḳ el-Kamḥâvî. Beyrut: Dâru İḥyâi’t-Turâşî’l-‘Arabî, 1405.
- Ceşşâş, Ebû Bekir Aḥmed b. ‘Alî er-Râzî el-. *Şerhu Muḥtaşari’t-Ṭahâvî*. thk. ‘İşmetullâh ‘İnâyetullah Muḥammed vd. 8 Cilt. Beyrut; Medine: Dâru’l-Beşâiri’l-İslâmiyye; Dâru’s-Sirâc, 1431/2010.
- Cevdet Paşa vd., Ahmed. *Mecelle-i aḥkâm-ı ‘adliyye*. İstanbul: b.y., 1300.
- Cürçânî, Ebû’l-Hasen ‘Alî b. Muḥammed b. ‘Alî es-Seyyid eş-Şerîf. *Kitâbu’t-Ta‘rifât*. thk. Heyet. Beyrut: y.y., 1403/1983.
- Çelik, Mücahit. *Fikhi Açıdan Garanti Sözleşmesi*. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2021. file:///C:/Users/Pc/Downloads/698264.pdf
- Dönmez, İbrahim Kafi. “el-Urf (Örf) fi’l-Fikhi’l-İslami”. *Dirâsât Fikhiyye ve Usûliyye*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2019. https://isamveri.org/pdfdrg/D278449/2019/2019_DONMEZIK4.pdf
- Ebu Abdurrahman, Abdullah b. Abdurrahman. *Tavḍîhu’l-aḥkâm min bulûḡi’l-merâm*. 7 Cilt. Mekketü’l-Mükerrreme: Mektebetü’l-Esedî, 5. Basım, 1423.
- Ebû ‘Alî eş-Şâşî, Ebû ‘Alî Ahmed b. Muhammed b. İshâk. *Uşûlu’ş-Şâşî*. Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, ts.
- Eskicioğlu, Osman. “Âmme Velâyeti”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (1989), 415-447.
- Fetâva’l-‘Âlemgiriyye = el-Fetâva’l-Hindiyye*. 6 Cilt. Bulak: Matba‘atu’l-Kubrâ el-Emîriyye, 2. Basım, 1310.
- Gençel, Osman. *Şantiye Tekniği Ders Notları*. Erişim 25 Nisan 2023. <https://cdn.bartın.edu.tr/insaat/f0524f5c-98df-4ccf-8f50-40fb70f6b6dc/1-yapiya-hazirlik.pdf>
- Güler, Hande vd. “Binalarda Yapı Fiziği Problemleri: Bursa’da Bir Kamu Kurumu Örneği” 15/2 (2010), 53-64.
- Hâcîrî, Hamed b. Muhammed el-. *el-Ḳavâ‘idü ve’l-ḍavâibü’l-fiqhiyye fi’l-ḍamâni’l-mâlî*. Riyad: Daru Künnûzi İşbilya, 1429.
- Ḥaddâdî, Ebûbekir b. ‘Alî b. Muḥammed el-Yemenî el-Ḥaneî el-. *el-Cevheretu’n-neyyira ‘alâ Muḥtaşari’l-Ḳudûri*. 2 Cilt. b.y.: el-Matba‘atu’l-Ḥayriyye, 1322.

- Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 12. Basım, 2011.
- Haydar, Ali. *Dureru'l-hukkâm şerhu mecelleti'l-aḥkâm*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2. Basım, 2017.
- İbn Kudâme el-Makdisî, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn 'Abdullâh b. Aḥmed b. Muḥammed b. Kudâme el-Cemmâ'îlî. *el-Muğnî*. thk. Tâhâ ez-Zeynî vd. 10 Cilt. Kahire: Mektebetu'l-Ḳahire, 1388/1968-1389/1969.
- İbn Ḳuṭluboğâ, Ebû'l-Fidâ' Ḳâsım b. Ḳuṭluboğâ el-Cemâlî. *Ḥulâṣatu'l-Efkâr Şerḥi Muḥtaşari'l-Menâr*. thk. Ḥâfiz Şenâ'ullâh ez-Zâhidî. b.y.: y.y., 1424/2003.
- İbn Nuceym, Zeynuddîn b. İbrahîm b. Muḥammed el-Mısrî. *el-Eşbâh ve'n-Nezâir alâ Mezhebi Ebî Ḥanîfe en-Nu'mân*. Beyrut: y.y., 1419/1999.
- İbn 'Âbidîn, Muḥammed Emîn b. 'Omer b. 'Abdil'azîz el-Ḥuseynî ed-Dimeşķî. *Reddu'l-muḥtâr 'alâ'd-Durri'l-muḥtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2. Basım, 1412/1992.
- İK, İmar Kanunu. *Resmi Gazete* 18749 (9.5.1985). Erişim 10 Mayıs 2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194-20120516.pdf>
- Kahveci, Nuri. "Sorumluluk Hukuku Açısından Zarar Görenin Kusurunun Hukuki Sonuçları". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* II/3 (2002), 131-142
.
- Kâsânî, 'Alâ'uddîn Ebûbekir b. Mes'ûd b. Aḥmed el-Ḥanefî el-. *Bedâ'î'u's-şanâ'î' fi tertibi's-şerâ'î'*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1406/1986.
- Ḳudûrî, Ebû'l-Ḥuseyn Aḥmed b. Ebî Bekr Muḥammed b. Aḥmed el-Ḳudûrî. *Muḥtaşaru'l-Ḳudûrî fi'l-fıḫi'l-Ḥanefî*. thk. Kâmil Muḥammed Muḥammed 'Uveyḍa. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418/1997.
- Merğînânî, Ebu'l-Ḥasen 'Alî b. Ebûbekr el-Ferğânî el-. *el-Hidâye fi şerḥi Bidâyeti'l-mubtedî*. thk. Ṭallâl Yûsuf. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, ts.
- Mevşilî, Ebu'l-Faḍl 'Abdullâh b. Maḥmûd el-Ḥanefî el-. *el-İḥtiyâr li ta'lîli'l-Muḥtâr*. 5 Cilt. Kahire: Maṭba'atu'l-Ḥalebî, 1356/1937.
- Okur, Kâşif Hamdi. *İslam Hukukunda Sosyal Sorumluluk Âkile Örneği*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Basım, 2017.
- Onur, Mehmet. *İslam Borçlar Hukukunda Risk Teorisi ve Rizikolu Akitler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017. file:///C:/Users/Pc/Downloads/479466.pdf
- Özdirek, Recep. *İslam Hukukunda İşçilerin Verdiği Zararın Tazmini*. İstanbul: y.y., 2009. file:///C:/Users/Pc/Downloads/islam_hukukunda_iscilerin_verdigi_zarari.pdf
- PAİY, Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 30113 (03.07.2017). Erişim 13 Mayıs 2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23722&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Salih, İdris. *el-Ḳavâ'idü ve'd-ḍavâibü'l-fıḫiyye fi nazariyyeti'd-ḍamân*. Ürdün: el-Cami'atü'l-Ürdüniyye, Külliyyetü'd-Dirâseti'l-Ulyâ, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Seraḥsî, Muḥammed b. Aḥmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-'Eimme es-. *el-Mebsûṭ*. thk. Ḥalîl Muḥyiddîn el-Meyyis. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1414/1993.
- Şeybânî, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. el-Ḥasen eş-. *el-Aşl*. thk. Muḥammed Boynukalın. 12 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Ḥazm, 2012.
- Temiz, Uğur vd. *6 Şubat 2023 Pazarlık/Ekinözü(Kahramanmaraş) Depremlerine İlişkin Saha Gözlemleri*. YOBU, 2023. <https://bozok.edu.tr/Dosya/f2ad5d6e-3.pdf>
- Tirmizî, Ebû 'İsâ Muḥammed b. 'İsâ et-. *Sunenu't-Tirmizî*. thk. Aḥmed Muḥammed Şâkir, Fu'âd 'Abdulbâķî. 5 Cilt. Mısır: Şirketu Muştafâ'l-Bâbî'l-Ḥalebî, 1395/1975.

- YDHK, Yapı Denetim Hakkında Kanun. *Resmi Gazete* 24461 (13.7.2001). Erişim 10 Mayıs 2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4708&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- YDUY, Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 26778 (05 Şubat 2008). Erişim 12 Mayıs 2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=11951&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Yerlikaya, Ünal. “Hanefî Hukuk Düşüncesinde Hukukî Sorumluluğa Etkisi Bakımından Hükümün Şarta İzaresi Sorunu”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 27 (2016), 89-109.
- Yerlikaya, Ünal. “Hanefî Borçlar Hukuku Literatüründe Teaddî Kavramının Anlam Çerçevesi: Teaddî-Hukuka Aykırılık-Kusur İlişkisi Bağlamında Bir İnceleme”. *Diyanet İlmî Dergi* 53/3 (02 Ekim 2017), 25-51.
- Zeyla'î, 'Osmân b. 'Alî b. Mehcen el-Bârî'î Faḥruddîn el-Ḥanefî ez-. *Tebyînu'l-ḥaḳâik şerḥu Kenzi'd-daḳâik ve Ḥâşiyeti'-Şelebî*. Bulak; Kahire: el-Maḥba'atu'l-Kubrâ'l-Emîriyye, 1313.
- ZTEUERFT, Zemin ve Temel Etüdü Uygulama Esasları ve Rapor Formatına Dair Tebliğ. *Resmi Gazete* 30709. Erişim 11 Mayıs 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/03/20190309-5.htm>
- Zuḥaylî, Vehbe ez-. *Naẓariyyetü'd-ḳamân*. Dimeşq: Daru'l-Fikir, 1998.
- Zuḥaylî, Vehbe ez-. *Naẓariyyetü'd-ḳamân*. Dimeşq: Dru'l-Fikir, 2008.